

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

М. П. ПЛАХТІЙ
Т. В. СУЛЯТИЦЬКА

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ

Навчально-методичний посібник

Кам'янець-Подільський
2024 р.

УДК 165.021(075.8)
ББК 87.212.2я73

Рекомендовано до друку вченою радою історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка протокол №4 від 24.05.2024 року.

Рецензенти:

Дубінський В. А. – перший проректор, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Семенюк-Прибатень А. В. – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Плахтій М. П., Сулятицька Т. В. Критичне мислення: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Комп'ютерно-інформаційна лабораторія історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 2024. 56 с.

Навчально-методичний посібник підготовлений відповідно до програми навчальної дисципліни «Критичне мислення». У ньому подано тематичний план освітнього компонента, тестові завдання, теми семінарських занять, завдання для самостійної роботи, методи контролю, перевірки та оцінювання знань, список джерел.

Рекомендований здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

ЧАСТИНА I. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «КРИТИЧНЕ
МИСЛЕННЯ»

ЧАСТИНА II. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Критичне мислення та логіка. Помилки і різновиди помилок.

Тема 2. Основні логічні закони правильного мислення.

Тема 3. Критичне мислення та логічні операції над поняттями.

Тема 4. Критичне мислення і логічні характеристики судження.

Тема 5. Логічна характеристика складних суджень.

Тема 6. Критичне мислення і теорія умовиводу.

Тема 7. Різновиди умовиводів. Логічні помилки умовиводу.

Тема 8. Аргументація. Види аргументації.

Тема 9. Правила й помилки аргументації.

Тема 10. Еристика. Прийоми та засоби суперечки.

ЧАСТИНА III. ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

СЛОВНИК

ЛІТЕРАТУРА

ПЕРЕДМОВА

У нашому сьогоденні критичне мислення слід зараховувати до переліку тих компетентностей, якими має володіти будь яка сучасна людина, а також як універсальний спосіб прийняття рішень. Критичним мисленням слід вважати інтелектуальний процес осмислення, аналізу та синтезу, оцінки інформації, власних міркувань й міркувань інших людей, не допускаючи протиріч у міркуваннях. Інформаційна війна із засиллям фейкових новин, змушує громадян нашої держави більш ретельно та критично оцінювати інформацію, а для цього необхідне застосування критичного мислення, що використовує відповідні методи та критерії оцінки.

Вивчення освітнього компонента «Критичне мислення» забезпечує формування у здобувачів вищої освіти необхідного логічного базису для засвоєння всіх навчальних дисциплін, вмінь для аналізу термінології, засвоєння методів роботи із інформацією, застосування логічних методів в процесі прогнозування, уміння виявляти логічну структуру висловлювань та оцінювати на цій підставі ступінь вірогідності або істинності отриманих висновків.

Освітній компонент «Критичне мислення» забезпечує формування навичок аргументації, уміння чітко формулювати власні думки, доводити та спростовувати. Володіння критичним мисленням підвищує загальну інтелектуальну культуру людини, сприяє формуванню логічно правильного мислення, основними рисами якого є визначеність, послідовність, аргументованість, доказовість.

Обсяг дисципліни визначається навчальним планом і становить 120 годин (4 кредити ЄКТС), з них аудиторної роботи 40 годин і на самостійну роботу відведено 80 годин, підсумковою формою контролю є залік.

ЧАСТИНА I. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ»

Тема 1. Критичне мислення та логіка. Помилки і різновиди помилок.

Визначення критичного мислення. Критичне мислення як необхідна якість адекватної особистості. Складові критичного мислення. Методи розвитку критичного мислення. Когнітивні похибки у сприйнятті інформації. Стереотип та статистика. Помилки сприйняття та упередження. Ілюзорна кореляція. Фундаментальна помилка атрибуції. Раціональне та емоційне у поданій інформації. Логіка як наука про правильне мислення. Поняття про логічну форму. Істинність і правильність мислення.

Тема 2. Основні логічні закони правильного мислення.

Критичне мислення та основні формально-логічні закони. Поняття закону. Три основні групи законів: природні, нормативні, логічні. Основні логічні закони. Закон тотожності й типові його порушення. Закон несуперечності. Закон виключеного третього і його порушення. Закон достатньої підстави.

Тема 3. Критичне мислення та логічні операції над поняттями.

Мова та її характеристики. Зв'язок мови та свідомості. Мовні засоби виразу поняття. Визначення поняття. Зміст та обсяг поняття. Закон зворотного відношення між змістом і обсягом понять. Види понять. Логічні відношення між поняттями. Логічні операції над поняттями. Обмеження і узагальнення понять. Визначення понять. Явні та неявні визначення. Основні правила і помилки визначення понять.

Тема 4. Критичне мислення і логічні характеристики судження. Теорія запитань та відповідей.

Судження, речення, висловлювання. Істинні і хибні судження. Логічна структура судження: суб'єкт, предикат, зв'язка. Види простих суджень. Логічні відношення між категоричними судженнями. Запитання та відповіді. Структура запитання. Види запитань: за кількістю відповідей, за правильністю постановки, за пізнавальним значенням, за структурою, за пізнавальною метою. Правила формулювання запитань. Види відповідей. Правила формулювання відповіді.

Тема 5. Логічна характеристика складних суджень.

Види складних суджень. Єднальні судження. Розділові судження. Умовні судження. Еквівалентні судження. Таблиця істинності складних суджень. Модальність судження.

Тема 6. Критичне мислення і теорія умовиводу.

Загальна характеристика умовиводу. Безпосередні умовиводи. Простий категоричний силізм. Правила простого категоричного силізму. Поняття

фігури простого категоричного силлогізму. Спеціальні правила фігур. Поняття модусу фігури простого категоричного силлогізму та процедура отримання правильних модусів простого категоричного силлогізму. Скорочені, складні і складноскорочені силлогізми. Ентимема. Умовиводи зі складних суджень та їх види. Складні силлогізми: умовні, розділові та умовно-розділові.

Тема 7. Різновиди умовиводів. Логічні помилки умовиводу.

Недедуктивні умовиводи. Індуктивні умовиводи. Підходи до розуміння індукції: Повна індукція. Неповна індукція. Види неповної індукції. Методи наукової індукції. Поняття та види аналогії. Аналогія предметів. Аналогія відношень.

Тема 8. Аргументація. Види аргументації.

Відмінність і подібність аргументації та міркування. Психологічний компонент аргументації. Маніпуляція. Аргументація і логіка. Визначення логічного обґрунтування знання. Поняття доведення. Види доведення. Пряме та непряме доведення. Структура аргументації: теза, аргументи, форма. Спростування тези. Спростування аргументів. Спростування демонстрації.

Тема 9. Правила й помилки аргументації.

Правила і помилки стосовно тези. Правила і помилки стосовно аргументів. Правила і помилки стосовно демонстрації.

Тема 10. Еристика. Прийоми та засоби суперечки.

Види суперечки. Суперечка і дискусія як різновиди аргументації. Правила ведення дискусії. Види суперечки за кількістю учасників. Проста та складна суперечка. Види суперечки за місцем проведення. Види суперечки за метою. Види суперечки за формою: дискусія, полеміка, диспут, дебати. Пастки у суперечці та способи їх подолання. Раціональна і нераціональна суперечка. Прийоми та засоби суперечки.

ЧАСТИНА II. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1. Критичне мислення та логіка. Помилки і різновиди помилок.

1. Критичне мислення як необхідна якість адекватної особистості.
2. Складові критичного мислення. Методи розвитку критичного мислення.
3. Когнітивні похибки у сприйнятті інформації. Стереотип та статистика.
4. Помилки сприйняття та упередження. Ілюзорна кореляція. Фундаментальна помилка атрибуції.
5. Раціональне та емоційне у поданій інформації.

Теоретичні відомості

Логічне мислення – це здатність мислити правильно, себто раціонально, послідовно та аргументовано, не допускаючи протиріч у своїх міркуваннях, а також викривати логічні помилки. Його особливістю є вміння абстрагуватись від конкретного та узагальнювати суттєве в предметі, а також, визначаючи підстави, робити висновки. Тобто, воно визначає здатність особи аналізувати інформацію на відповідність законам і методам побудови коректних міркувань.

Під *аналітичним мисленням* розуміють здатність працювати з великими обсягами інформації, до яких необхідно застосовувати прийоми розподілу матеріалу на частини і подальше поступове дослідження кожної складової.

Критичне мислення є специфічним видом рефлексії, який ґрунтується на знанні науки логіки і відповідної предметної сфери, стосовно якої конструюється міркування. Критичне мислення допомагає правильно орієнтуватися в постійно зростаючих потоках професійної інформації й знаходити в них підстави для оптимальних рішень. Повний цикл критичного мислення містить чотири взаємообумовлених фази: аналіз – розуміння – оцінку – критику.

Критичне мисленням передбачає наявність п'яти важливих характерних рис: 1) вміє мислити самостійно; 2) вміє шукати і аналізувати інформацію; 3) допитливість (має бажання пізнати щось нове); 4) вміє знайти власне рішення проблеми та сформулювати переконливу аргументацію рішення; 5) вміє публічно обговорювати та відстоювати свою думку в дебатах, дискусії, обговоренні.

Важливо формувати власні думки за такою схемою: Я вважаю, що (думка), тому що(аргумент), це можна підтвердити, тим, що ... (доказ).

Завдання для практичного розв'язання

1. Проаналізуйте наведені уривки текстів та виділіть наявні у них аргументи та контраргументи.

а) «Чи слід легалізувати евтаназію? Людство поки що не має остаточного рішення цієї проблеми. Хтось визнає евтаназію припустимою оскільки вона

може полегшити страждання безнадійно хворих людей. Крім того, вона дозволить зекономити ресурси, потрібні для лікування тих, хто ще може одужати. Проте інші вважають, що евтаназія, по-перше, підриває традиційні основи моральності. По-друге, ті, хто вмирає, інколи сприймають страждання як розплату за свої гріхи і шлях до спасіння. Цим людям слід дозволити померти так, як вони бажають, без допомоги сторонніх».

б) «Кількість розлучень зростає і це не може не турбувати. Вчених США зацікавила проблема: «Що виявляється причиною розлучень?». Оскільки у деяких родинах розлучення мають систематичний характер, вчені висловили гіпотезу: головну роль тут відіграють успадковані гени. Подальші дослідження показали, що хоч у середньому ймовірність розлучення складає 20 %, однак коли один із близнюків вже розлучився, то ймовірність розірвання шлюбу для другого буде 45%. Додаткове підтвердження гіпотеза про генетичну причину розлучень отримує при ознайомленні з батьками близнюків. Якщо батьки мають досвід розлучення, то ймовірність розлучення для кожного з близнюків зростає на 10%. Отже, головною причиною розлучень слід визнати гени подружжя».

в) «Майбутня дитина жінки, котра під час вагітності палить, у школі буде читати гірше. Дослідження, проведені з десятима тисячами дітей, народженими у 70-х роках ХХ століття, показали, що існує невелике, але цілком відчутне відставання у сприйнятті тексту тими дітьми, матері котрих палили протягом вагітності».

г) «Чи шкідлива кока-кола? Скільки легенд створюється про те, яка шкідлива кока-кола! Це примушує дієтологів ще й ще раз аналізувати склад напою. І що ж? Так, є у ній певна кількість фосфорної кислоти, але у обсязі, який не шкодить здоров'ю. Вона, до речі, є і у м'ясі, й у рибі. У кока-колі вже давно немає кокаїну – ще у 1906 році її склад привели у відповідність з американським законодавством про наркотичні речовини. Кофеїну в напої у чотири рази менше, ніж у чашечці кави. У банці кока-коли його стільки ж, скільки у склянці добре завареного чаю. Проте фахівці вважають, що дітям до трьох років кока-кола, як і усі газовані напої, протипоказана. Ну і, звісно, про неї слід забути тим, у кого є хвороби шлунку, печінки, підшлункової залози. Звичайно, ви здогадуєтесь, що йдеться не про фальсифікати і підробки справжньої кока-коли».

2. Критично оцініть інформацію. Чи згодні ви вчиняти так, як пропонують автори наведених далі закликів?

а) «Настав час розпочати активні дії для зменшення демонстрації насильства по телебаченню. Адже негативний вплив такого ґатунку демонстрацій очевидний. Низка досліджень показала, що телемани схильні до перебільшення небезпеки насильства у реальному житті. Інші студії з'ясували, що діти, котрі захоплюються телебаченням, здатні втрачати адекватну реакцію на насильство у реальному світі».

б) «Нам слід би ставитися до приймання наркотиків у такий же спосіб, як ми ставимось до свободи слова чи свободи віросповідання, тобто як до

фундаментального права. Ніхто не зобов'язаний приймати наркотики проти своєї волі подібно до того, як ніхто не зобов'язаний триматися якоїсь обов'язкової релігії. Суспільству слід тільки заборонити спокушати наркотиками дітей і попереджувати перетворення їх на рабів дорослих. Отже, традиційне ставлення до наркотиків слід переглянути».

3. Критично осмисліть інформацію та сформулюйте власну думку.

а) «Жила собі дівчина Катя. Добра подруга, відмінниця, улюблениця вчителів, що мала довірливі стосунки з мамою. Але одного дня в кав'ярні Катя раптом заявляє друзям: – А ви знаєте, що можна предмети пересувати силою думки? І обіцяє поскидати статті англомовних науковців, які доводять, що це можливо. Виявляється, вже певний час Катя бере участь у спільних медитаціях й читаннях книжок у розкішному заміському будинку. А в книжках йшлося про таке: «Світом керує таємний світовий уряд – архонти. Це світове зло. Архонти створили історію, встановили існуючий світовий лад, керують народами, впровадили релігії, поширюють хвороби. А зараз архонти готують третю світову війну. ООН та Ліга Націй відповідають інтересам архонтів, а НАТО – їхній «хлист» (батіг)».

Поступово Катя втрачає будь-які соціальні зв'язки, свариться з друзями, бо вони не ті люди, які мали бути в «благотворчому суспільстві». А ще нові знайомі їй пояснювали, що її рідна сім'я – неідеальна. Катя, яка усе життя спілкувалась українською, – переходить на російську. В організації, до якої долучилася Катя, за кожним закріплені ментори, які контролюють, чи достатньо добре людина медитує, бо ці медитації мають врятувати світ. Катя дуже переймається, що робить це недостатньо якісно. Бо тоді світ вона не врятує. А значить, краще їй узагалі померти й скоріше звільнитися від мук. Так, Катя потрапила до АллатРи.

Якими коштами оперує АллатРа? Можемо спостерігати їхню велику медійну присутність: у великих міста можна помітити безліч плакатів та білбордів з написом «Благотворче суспільство», є телеграм канали, масові тиражі книжок та різного роду «семінари».

Хто утримує такий величезний масив медіа? Публічної інформації про це бракує, але можна проаналізувати, кому це вигідно, та які ідеї просуває АллатРа. Її представники несуть благу вість, що світ врятує Номо – слов'янський лідер зі спецслужб і його біографія підозріло збігається з біографією путіна. «Слов'янський менталітет – ось, що найстрашніше для архонтів [таємного світового уряду]. Навряд чи буде жарт, якщо слов'янська щедрість душі торкнеться умів інших народів, по-справжньому пробудить їхні душі». Аллатрівці влаштовували телемости з росією, запрошували поговорити путіністів та депутатів від «єдиної росії».

Катування та вбивства у Бучі на своїх заходах коментують як «мы убиваем друга друга» та «...мы разделены, потому что нас разделили на государства, на национальности на расы, на социальные, религиозные, политические группировки. Нас искусственно разделяют, и при этом промывают нам мозги. Мы все понимаем, что нас постоянно зомбируют,

стравлюють друг с другом». Вочевидь, саме через попередні розслідування журналістів про зв'язок АллатРи з російською пропагандою тепер вона працює під егідою «благодетельного суспільства». Щоб менше привертати увагу. Але ідеї, які АллатРа просуває, – не змінилися».

<https://www.facebook.com/lustrationua/posts/pfbid025KY3XLCmpN4fkkgp63PKRFw4jgQRDaDUhHpEAkfftukQPjWKduKFbt4YYguiRkf5l>

б) Нам усім притаманні ті самі «когнітивні помилки», від яких страждали наші предки. Часом буває складно відрізнити причинно-наслідковий зв'язок від кореляції й буває, що дві події пов'язані лише тим, що просто збігаються в часі. Звичайна застуда минає за п'ять або сім днів – із лікуванням або без. Та якщо в перший день ви почнете приймати противірусні пігулки, то на сьомий день, коли ця зараза сама собою пройде, жоден академік чи Нобелівський лауреат не впевнить вас, що все минуло саме собою.

Наш мозок влаштований так, що «любить» підмічати вже відомі нам факти й намагається ігнорувати все, що не вписується у «звичайну» картину світу. Якщо мама з бабусяю з дитинства мажуть нам під носом оксоліновою маззю, щоб ми не захворіли, то ми запам'ятаємо, що в якомусь році справді не захворіли. І проігноруємо той факт, що навколо була ціла купа людей і жоден з них ніс нічим не помазав, але теж не захворів.

Всі «когнітивні помилки» чудово відомі й прекрасно експлуатуються в основному маркетологами. Вони знають так званий ефект якорування: якщо щодня з різних медіа на нас валяться тони інформації, зокрема рекламного змісту, рано чи пізно мозок втомлюється й перестає це осмислювати критично. Ми просто «імо» цю інформацію й починаємо сприймати її як об'єктивний факт. Джерело: <https://ms.detector.media/maister-klas/post/23275/2019-08-01-krytychne-myslennya-mify-i-psevdonauka-golovni-tezy-z-vystupu-med-goblin-na-tedx/>

Література

Донченко О. Логічне та критичне мислення як умови когнітивного виживання під час війни. Евристично-правовий потенціал філософсько-освітніх ідей представників Львівсько-Варшавської школи (1895–1939 рр.) та Віденського гуртка (1922 р.): збірник наукових праць за матеріалами I Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 27 жовтня 2022 року). Львів: БОНА, 2022. С. 34–36.

Канеман Д. Мислення швидко й повільно. Київ: Наш формат, 2017. 480 с.

Козаченко Н.П. Критичне мислення: граничні підходи та оптимальні шляхи. Актуальні проблеми духовності. Вип. 18. Кривий Ріг, 2017. С. 161-174.

Конверський А. Критичне мислення: підручн. для студ. навч. закладів вищої освіти усіх спеціальностей. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: ЦУЛ. 2020. 368 с.

Тягло О. Критичне мислення: Навчальний посібник. Харків: Вид. група «Основа»: «Триада +», 2008. С. 11-23.

Семінарське заняття 2. Застосування законів правильного мислення.

1. Закон тотожності й типові його порушення.
2. Закон суперечності.
3. Закон виключеного третього і його порушення.
4. Закон достатньої підстави.

Теоретичні відомості

Закон тотожності: будь-яка думка в межах одного міркування повинна залишатися тотожною собі. *Формула закону:* $A \equiv A$. Тут Р, передусім, поняття і судження. Закон тотожності фіксує вимогу стабільності й визначеності думки. Типовими порушеннями закону тотожності є дві помилки: підміна поняття і підміна тези. Повна підміна тези зустрічається тоді, коли Т1 і Т2 відрізняються не тільки за кількістю, але й за змістом. Різновидом повної підміни тези є «аргумент до людини» (*argumentum ad hominem*). Типовим випадком повної підміни тези є «аргумент до милосердя» (*argumentum ad misericordiam*).

Закон суперечності: два суперечні судження не можуть бути одночасно істинними, хоча б одне з них неодмінно хибне. *Формула закону:* A не є не- A , хибно, що A і не- A одночасно істинні. Закони логіки не визначають, яке конкретно судження буде істинним чи хибним, а лише вказують схему мислення, напрямок руху до істини. Порушення закону суперечності полягатиме у проголошенні істинності двох суперечних суджень.

Закон виключеного третього: із двох суперечних суджень про один предмет одне є неодмінно істинним, друге хибним, а третього бути не може. *Формула закону:* A або не- A . Порушення закону виключеного третього полягає у твердженні одночасної хибності двох суперечних суджень і у пошуках третього, проте «третього не дано» (*tertium non datur*).

Закон достатньої підстави: істинною потрібно вважати лише ту думку, істинність якої достатньо обґрунтована. *Формула закону:* якщо A , то B . Відомі два типові порушення закону достатньої підстави: «основна помилка» (*error fundamentalis*) і «не випливає» (*non sequitur*).

Завдання для практичного розв'язання

1. Встановіть чи порушено закони логіки у висловах, і якщо порушено, то який з них.

- а) Слідство у справі К. закінчене; слідство у справі К. ще не закінчене.
- б) У статті 327КПК України сказано: «Вирок суду може бути обвинувальний або виправдувальний».
- в) Деякі керівники, щоб уникнути конфлікту, повідомляють людині, яку звільнюють, що її посаду скорочено, а іншим – що звільнений не справлявся з роботою.
- г) Олеся мені повідомила, що Олег одружився сьогодні; а Ольга сказала, що Олег не одружився сьогодні.

д) Обвинувачений має право в будь-який момент провадження у справі відмовитися від захисника; деякі обвинувачені не мають права відмовитися від захисника.

2. Встановіть дотримання основних законів правильного мислення у міркуванні:

а) У повідомленнях ідеться, що під час ракетного обстрілу Києва 16 травня 2023 р. росіянам вдалося знищити п'ять пускових установок Patriot. Мовляв, за допомогою однієї ракети «Кинджал» російська армія знищила цілий комплекс. Як доказ пропагандисти наводять скріншоти з продажу нібито запчастин від установки на одному з українських сайтів. <https://disinfo.detector.media/post>

б) Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний «загинув». Таку інформацію поширили в соціальних мережах, зокрема в телеграм-каналах, які транслюють прокремлівську риторичку. У повідомленнях ідеться, що головнокомандувач ЗСУ В. Залужний нібито не з'являється в публічному просторі, бо якусь інформацію намагаються «приховати». Автори повідомлень переконують, мовляв, Залужного насправді вже немає серед живих або його нібито прибрали з публічного простору, оскільки він «не заслужив довіри в Зеленського». 22 Травня 2023. <https://disinfo.detector.media/post>

в) Анонімні телеграм-канали поширюють нібито справжню обкладинку нового випуску французького журналу Charlie Hebdo із зображенням Головнокомандувача ЗСУ Олександра Сирського, який сидить серед загиблих українських військових. У Центрі протидії дезінформації при РНБО розібрали цей кейс і з'ясували, що журналу з такою обкладинкою не існує. Це можна пересвідчитися на офіційному сайті видання. 08 Березня 2024. <https://disinfo.detector.media/post>

г) У соціальних мережах, які транслюють прокремлівську риторичку, поширюють інформацію, нібито Православна церква України канонізувала пса Патрона. Як доказ автори наводять «фото» іконостасу в одній із церков, яка належить ПЦУ, де замість царських воріт нібито встановили ікону з псом Патроном. Водночас у публікаціях додають буцімто коментар предстоятеля ПЦУ Епіфанія, який «заявляв», що така канонізація допоможе залучити до церкви більше вірян, зокрема дітей. Аналітики проекту VoxCheck проаналізували кейс і дійшли висновку, що інформації про створення та розміщення у храмі ікони з псом Патроном на офіційних сторінках ПЦУ в мережі немає. Водночас Епіфаній не давав жодних коментарів стосовно ймовірної ікони, це просто вигадка. Фахівці також перевірили світлини за допомогою спеціальних інструментів – і з'ясувалося, що зображення створені штучним інтелектом з ймовірністю 99,9%. У пропагандистських публікаціях не вказують, у якій саме церкві, мовляв, встановили таку ікону. <https://disinfo.detector.media/post/pravoslavna-tserkva-ukrainy-butsimto-kanonizovala-psa-patrona>

д) «Широкомасштабне вторгнення на територію іншої держави за словами путіна це – «виконання військами завдань із захисту наших людей на

Донбасі, забезпечення безпеки нашої Батьківщини»... Далі в своєму виступі путін вчергове заявив про «братерство» українського і російського народу, але нас треба знищити, бо ми усі націоналісти, і гірше того – неонацисти – поплічники фашистів з якими «деди ваєвали», тому Росія змушена таких «братів» знищити». 5 Березня 2022 <https://disinfo.detector.media/post>

3. Критично осмисліть інформацію, застосувавши закони логіки.

Земля (не) пласка. За підрахунками National Geographic, у 2019 році 2% американців вірили в те, що Земля має форму диска, це аж 6,5 млн осіб. Фото круглої Землі вважаються фейковими. Прихильники пласкої Землі вважають, що наша планета має форму тарілки, знизу якої випирають сталактити, а по краю літає Місяць та Сонце. Від зовнішніх факторів, по краю, нашу планету захищає велика крижана стіна. Вважається, що навіть літаки не можуть перелетіти через цей крижаний захист, адже висота стіни сягає 46 метрів, стримує Світовий океан та знаходиться під контролем масонів та ООН. Пласку Землю захищає купол з атмосфери, а стратосфера — це максимально вивчена точка Всесвіту. Плосковіри також вважають, що гравітації не існує, це всього лише плід фантазії Ньютона. Ми НЕ падаємо з Землі, бо вона НЕ куля. Цікаво, що пласковіри вважають нашу планету єдиною пласкою в Сонячній системі. Навіть Марс, на їхню думку, круглий. Магеллан здійснив навколосвітню подорож на кораблі, та насправді він просто плив по колу пласкої Землі, був посереднім моряком, бо постійно звертав наліво. Знімки сучасної мапи Землі є сфабрикованими. Наука весь час помилялася.

Припущення, що Земля кругла, підтвердив грецький математик Ератосфен 240 року до н.е. Він спостерігав за відбиттям сонячного світла в колодязі опівдні у Сієні та Александрії. За допомогою відповідного приладдя вчений дійшов висновку: кут піднесення Сонця в обох місцях відрізняється приблизно на 7 градусів (це 1/50 кола). Врахувавши відстань між містами та дізнавшись різницю між кутами відсвічування, Ератосфен зміг виміряти окружність Землі та остаточно впевнитися в її формі.

4. Задача. До волонтерського проекту необхідно залучити ДВОХ юристів і ТРЬОХ психологів. Серед кандидатів, які подали заявки на участь у проекті, три юристи - Алла, Валентина та Роман, а також п'ять психологів – Ірина, Мар'яна, Олег, Петро та Світлана. Згідно з особливостями професійної підготовки, було визначено такі умови відбору кандидатів на участь у проекті:

- а) Олег і Мар'яна НЕ можуть брати участь у проекті разом;
- б) Валентина й Алла НЕ можуть брати участь у разом проекті;
- в) у проекті може брати участь лише один із двох психологів – Мар'яна або Ірина;
- г) Олег і Світлана можуть брати участь у проекті лише разом.

1) Яка з груп кандидатів відповідає визначеним умовам?

- А. Алла, Мар'яна, Олег, Петро, Роман і Світлана.
- Б. Алла, Ірина, Олег, Петро та Роман.
- В. Валентина, Мар'яна, Олег, Петро та Роман.

Г. Валентина, Олег, Петро, Роман і Світлана.

Д. Алла, Валентина, Мар'яна, Петро та Світлана.

2) Хто з кандидатів обов'язково візьме участь у проекті?

А. Алла.

Б. Валентина.

В. Роман.

Г. Ірина.

Д. Мар'яна.

3) Якщо для участі в проекті обрали Ірину, то хто обов'язково братиме участь у проекті також?

А. Алла.

Б. Валентина.

В. Мар'яна.

Г. Петро.

Д. Олег.

Література:

Грекул-Ковалик Т., Донченко О. Юридична логіка: навч. посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 240 с.

Козаченко Н. Логіка: теорія, практика і самостійна робота: навч. посіб. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. 119 с

Конверський А. Критичне мислення: підручн. для студ. навч. закладів вищої освіти усіх спеціальностей. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: ЦУЛ. 2020. 368 с.

Тягло О. Критичне мислення: Навчальний посібник. Харків: Вид. група «Основа»: «Триада +», 2008. С. 11-23

Хоменко І. Логіка. Теорія та практика. Київ: ЦУЛ, 2019. 400 с.

Юркевич О., Павленко Ж. Підготовка до складання ТЗНПК у завданнях та рішеннях: логічний підхід. Харків : Контраст, 2022. 236 с.

Семінарське заняття 3. Критичне мислення та логічні операції над поняттями

1. Поняття. Логічна характеристика поняття. Види понять.
2. Відношення між поняттями.
3. Обмеження та узагальнення понять.
4. Визначення понять. Види визначень. Правила визначень та помилки, можливі у визначеннях.

Теоретичні відомості

Поняття – це форма мислення, що відображає предмет у їх суттєвих ознаках. Кожне поняття узагальнює певну множину предметів за сукупністю ознак, що притаманні всім предметам цієї множини. Ознаки предмета – це характеристики властивостей предмета (явища), відмінна особливість, яка дозволяє охарактеризувати предмет. За допомогою ознак встановлюється схожість чи відмінність предметів між собою і визначається належність предмету до деякої множини.

Логічні характеристики понять. *Обсяг поняття* – це множина предметів, що узагальнюються у даному понятті. Наприклад, обсяг поняття «стіл» – це множина всіх столів. *Зміст поняття* – це множина всіх ознак, за допомогою яких ми утворюємо дане поняття. Наприклад, зміст поняття «студент»: людина, що навчається, навчається у ВНЗ. Зміст поняття «ялина»: дерево, хвойне, з короткими голками. Між обсягом і змістом поняття існує обернена залежність: чим менший обсяг, тим більший зміст; чим більший обсяг, тим менший зміст.

Узагальненням поняття називають логічну операцію, яка полягає в переході від поняття з меншим об'ємом, але більшим змістом до поняття з більшим об'ємом, але меншим змістом. Межею узагальнення є категорії науки.

Обмеженням поняття називається перехід від поняття з більшим об'ємом, але меншим змістом до поняття з меншим об'ємом, але більшим змістом. Межею обмеження є одиничні поняття.

Визначенням поняття називають логічну операцію, яка розкриває зміст поняття. Означення бувають явні і неявні. *Явні означення* – це означення, в яких явно виокремлено означуваний термін і означаючий вираз. Серед явних означень найпоширенішими є означення через найближчий рід та видову ознаку, або «родо-видові». Родо-видові означення – це явні означення через найближчий рід та видову ознаку. Для поняття «яблуно» родовим поняттям буде «плодове дерево», для поняття «хлопчик» родовим буде поняття «дитина». *Неявні означення* не мають у своїй структурі явно виокремлених понять – поняття, якому дають означення, і поняття, за допомогою якого означають перше поняття. Правило 1. Визначення має бути пропорційним (співмірним), тобто вираз, що визначається, і діапазон визначального виразу, мають бути рівними між собою. Правило 2. Визначення не повинно створювати кола у собі. Правило 3. Визначення не повинно бути внутрішньо

суперечливим. Правило 4. Визначення не повинно бути заперечним, тобто його визначувальне поняття (дефінієнс) має містити тільки ствердження стосовно визначуваного (дефінієндуму). Правило 5. Визначення повинно бути чітким і точним.

Завдання для практичного розв'язання

1. Визначте зміст та обсяг понять та їх вид.

Держава; анексія; журналіст; кохання; мавка; зірка; людина; книга; психолог; планета Сонячної системи, на якій існує життя.

2. Зобразити відношення між обсягами понять за допомогою кругів Ейлера.

1. Стіл, кухонний стіл, дерев'яний стіл, ніжка стола.
2. Планета, Місяць, небесне тіло, Земля, Марс, зірка, Сонце, супутник, природній супутник.
3. Поет, композитор, творчість.
4. Жінка, чоловік, інтерсекс.
5. Університет, факультет, декан, історичний факультет, національний університет.
6. Наука; логіка; психологія; психологія злочинця.
7. Чоловік; батько; дідусь; син; онук; дядько; племінник.

3. Встановити відношення між обсягами понять.

1. Релігія, християнство, православ'я, католицизм, протестантизм, Бог, Біблія, священник;
2. Поет, композитор, геніальність, поема;
3. Кит, риба, судак, істота, що живе у воді;
4. Мати, вчителька, сестра, спортсмен, офіцер, жіночність;
5. Мова, українська мова, абетка, літера, літера А;
6. Жінка, жінка-президент, жінка-президента, президент;
7. Науковець, історик, доктор історичних наук.

4. Особливу мову або, як кажуть, сленг, жаргон і сьогодні має не тільки чиновництво, а й інші професійні групи, соціальні субкультури. Можна говорити, наприклад, про молодіжний сленг, жаргон комп'ютерників чи лікарів, мову злочинної субкультури тощо.

Розгляньте приклад: «У одній міській лікарні не вистачало приміщень для хворих, що трапляється нерідко. Тому хворих людей клали у коридорі. Він був довгий і вузький, тому медперсонал називав його «ковбасою». Одного разу приводять до лікаря нову пацієнтку – стареньку бабусю. У поліклініці їй дали направлення зробити рентгенівський знімок мозку. Після її огляду лікар сказав просто, взагалі-то, фразу: «Робимо знімок мозку і кладемо бабусю у коридорі». Але на мові місцевого медперсоналу це звучало так: «Знімаємо череп і на ковбасу». Не важко уявити, що відчула і як зреагувала на цей вислів простодушна бабуся!».

5. Виконайте операцію обмеження та узагальнення понять:

Кам'янець-Подільський, підручник, Земля, цукерка, декан, історик, ссавець, мова.

6. Перевірте правильність обмеження чи узагальнення понять:

- a) злочин – злочинець;
- b) держава – президент;
- c) юрист – слідчий;
- d) школа – перший клас;
- e) ліс – дерево;
- f) Платон – філософ;
- g) цукор – цукерка;
- h) біатлон – спорт;
- i) книга – довідник.

7. Чи правильно здійснено визначення таких понять? Якщо ні, то які правила порушені:

- a) фізика – це наука про фізичні явища;
- б) логічне мислення — це таке мислення, яке вивчає логіка;
- в) географія – це не геологія;
- г) демократ – це людина, яка дотримується демократичних поглядів;
- д) планета – це космічний об'єкт, на якому існує життя.

8. Встановіть вид і перевірте правильність визначень:

Республіка – це форма правління, за якої усі вищі органи державної влади обираються народом, або формуються загальнонаціональними представницькими установами.

Дім є будинок, пристосований для постійного проживання.

Коло – це крива замкнена лінія, яку отримують у результаті руху точки на однаковій відстані від центру.

Література:

Бандурка О., Тягло О. Юридична логіка: підручник. 2-е вид., переробл. і доповн. Харків: Золота миля, 2017. С. 48–54.

Войтенко Д. Логічне знання для вирішення ТЗНПК: навч. посіб. для студентів, що готуються до вступ. випробувань за технологією ЗНО для вступу на другий (магістер.) рівень / О. Д. Войтенко, С. В. Качурова, О. П. Невельська-Гордєєва; за ред. О. П. Невельської-Гордєєвої. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2020. С. 58–63.

Жеребкін В. Логіка: підручник. 9-те вид. Київ: ТВО «Знання», КОО, 2006. С. 25–47.

Козаченко Н. Логіка: теорія, практика і самостійна робота: навч. посіб. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. 119 с.
<https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6692/LogicKozachenko2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Конверський А. Логіка: підручник для студентів юридичних факультетів. 8-е видання. Київ: Центр учбової літератури, 2021. С. 80–123.

Конверський А. Критичне мислення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 370 с.

Семінарське заняття 4. Критичне мислення і логічні характеристики судження

1. Види простих суджень.
2. Відношення між судженнями. Логічний квадрат.
3. Теорія запитань та відповідей.

Теоретичні відомості

Судження – це форма мислення, яка відображає зв'язок між предметом та його ознакою. Судження є істинними або хибними (правдивими або неправдивими) відображеннями дійсності. Простим називають таке судження, в якому жодна логічна частина не є окремим судженням.

Прості судження складаються з двох понять, одне з яких називається *суб'єктом судження* (позначається латинською великою літерою S), тобто предметом думки, а інше – *предикатом судження* (позначається латинською великою літерою P). Логічне відношення між суб'єктом і предикатом можна записати як «є» або «не є», тобто «S є P» або «S не є P».

Класифікація простих суджень:

- загальностверджувальні судження (A) – «Всі S є P»;
- частковостверджувальні (I) – «Деякі S є P»;
- загальнозаперечувальні судження (E) – «Всі S не є P»;
- частковозаперечувальні судження (O) – «Деякі S не є P»;

Логічний квадрат – це графічне зображення взаємних відношень між простими судженнями. Ця схема створена візантійським філософом Михайлом Псьолом у IX ст.

Правила логічного квадрата. *Суперечні* судження – AO, EI – не можуть бути одночасно істинними і хибними, якщо одне із них істинне, то друге хибне. *Супротивні* – AE – не можуть бути одночасно істинними, але можуть бути одночасно хибні. *Підсупротивні* – IO – не можуть бути одночасно хибними, але можуть бути одночасно істинними. *Підпорядковані* – AI, EO – із істинності загального слідує істинність часткового.

Завдання для практичного розв'язання

1. Вкажіть речення, що виражають судження, визначте терміни судження.

- а) Держава – основний інститут політичної системи суспільства.
- б) Водії, не порушуйте правил дорожнього руху!
- в) Скільки студентів сьогодні відсутні на лекції?
- г) Важливим атрибутом будь-якої держави є мова.
- д) Право – масштаб і міра поведінки людей.
- е) Чому ви не виконали домашнє завдання?
- є) Судді при здійсненні правосуддя незалежні та підкорюються лише закону.

2. В судженнях знайдіть суб'єкт, предикат і логічну зв'язку. Визначте кількісну і якісну характеристику суджень, вкажіть кванторне слово.

а) Особа, яка винна в скоєнні злочину, підлягає кримінальній відповідальності.

б) Деякі засуджені до позбавлення волі не утримуються у виправно-трудових колоніях.

в) Жодних окремих доказів, які б підтвердили точку зору обвинувачення, не було надано.

г) Жодна норма моралі немає примусового характеру.

д) Деякі європейські країни не є республіками.

е) Майже всі метали є тверді тіла.

3. Виведіть за логічним квадратом можливі відношення між судженнями:

а) кожен має право на особисту свободу та недоторканість;

б) працездатні діти, що досягли 18-річного віку, повинні піклуватися про своїх непрацездатних батьків;

в) деякі гранулоцити є клітини з великим ядром складної форми;

г) майже всі тіла проводять електричний струм;

д) деякі трудові спори розглядаються міськими судами;

е) усі лужні метали мають кубічну об'ємно-центровану кристалічну ґратку.

Література:

Бандурка О. М., Тягло О. В. Юридична логіка : підручник. 2-е вид., переробл. і доповн. Харків : Золота миля, 2017. 215 с.

Войтенко Д. О. Логічне знання для вирішення ТЗНПК: навч. посіб. для студентів, що готуються до вступ. випробувань за технологією ЗНО для вступу на другий (магістер.) рівень / О. Д. Войтенко, С. В. Качурова, О. П. Невельська-Гордєєва; за ред. О. П. Невельської-Гордєєвої. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 202 с.

Гнатюк. Я. С. Логіка: сучасна перспектива традиційної теорії : навч. посіб. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2016. 356 с.

Грекул-Ковалик Т. А., Донченко О. П. Юридична логіка : навч. посібник / Т. А. Грекул-Ковалик, О. П. Донченко. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 240 с.

Козаченко Надія. Логіка: теорія, практика і самостійна робота: навч. посіб. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. 119 с.

Конверський А.Є. Критичне мислення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 370 с.

Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика: Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 400 с.

Тема 5. Критичний аналіз простих та складних висловлювань.

1. Загальна характеристика складних суджень.
2. Єднальні судження.
3. Розділові судження.
4. Умовні судження.
5. Еквівалентні судження.

Теоретичні відомості

Складним називають таке судження, що складається із двох або більше простих суджень, які пов'язані логічними сполучниками, а кожна із його правильних частин буде окремим судженням.

Складні судження утворюються за допомогою логічних сполучників:

кон'юнкція: \wedge ; диз'юнкція \vee ; імплікація: \rightarrow ; еквіваленція: \leftrightarrow , заперечення: \neg .

Логічні зв'язки у природній мові: *кон'юнкція* - і, а, та, але, проте, незважаючи на, в той час як, водночас; *диз'юнкція* - або, чи; *імплікація* - якщо, ... то, отже, значить, тому; *еквіваленція* – тоді, і тільки тоді...; заперечення - не, невірно що, неправда що, навряд, сумнівно, неможливо.

Основні види складних суджень:

єднальні судження (сполучні; кон'юнктивні);

розділові судження (розподільні; диз'юнктивні);

умовні судження (імплікативні);

еквівалентні судження (рівносильні; тотожні).

Єднальне судження істинне лише тоді, коли істинні всі прості судження, з яких воно складається. Якщо є хоча б одне хибне просте судження, то все єднальне судження хибне.

Судження *диз'юнкції* істинне при істинності хоча б одного з членів диз'юнкції, а хибним воно буде при хибності обох членів диз'юнкції.

Імплікація буде хибною лише у одному випадку, коли перше висловлювання істинне, а друге – хибне.

Еквівалентні судження істинні лише у двох випадках: коли його складові (прості судження) істинні, а також, коли вони хибні.

A	B	$A \wedge B$	$A \vee B$	$A \rightarrow B$	$A \leftrightarrow B$
і	і	і	і	і	х
і	х	х	і	х	і
х	і	х	і	і	і
х	х	х	х	і	х

Завдання для практичного розв'язання

1. Вкажіть вид складного судження та вкажіть його формулу:

Завтра буде холодно, але ми підемо у кіно; хоча, якщо буде не холодно, ми краще підемо на прогулянку.

Неправда, що можна бути одночасно чесною людиною і інтриганом.
Якщо людина мислить самостійно, тоді і тільки тоді вона розумна.
Погроза вбивством – карається арештом або обмеженням волі.
Якщо злочин був ретельно підготовлений, то злочинці не залишили слідів і слідство знайде в глухий кут; але злочинці залишили сліди.
Штраф і виправні роботи – кримінально-правові покарання.

2. Формалізуйте судження:

Незаконна торгівля анатомічними матеріалами людини карається позбавленням волі на строк до п'яти років.

Свідоме поставлення іншої особи в небезпеку зараження вірусом імунодефіциту людини карається арештом або обмеженням волі.

Незаконне проведення абортів, безплідність або смерть потерпілої особи, карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження карається громадськими роботами.

Цей відбиток пальця було залишено Д. або Н.

У разі якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, то виконання цього обов'язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою.

3. За допомогою таблиць істинності визначте тип формули:

Якщо філософ визнає первинність матерії або не приймає тезу про суб'єктивну зумовленість зовнішнього світу, то він матеріаліст.

Якщо Земля кулеподібна і обертається навколо Сонця, то вона має власне магнітне поле і форму кулі.

Якщо студент старається, то він добре вчиться, або ж може бути, що студент старається, а вчиться погано.

4. Завдання. При складанні розкладу занять на один день викладачі попросили врахувати їхні побажання. Викладач з філософії: перша або друга пари; викладач з педагогіки: перша чи третя пари; викладач з права: друга або третя пари. Чи вдасться задовольнити прохання усіх трьох викладачів?

Література

Бандурка О.М., Тягло О.В. Юридична логіка : підручник. 2-е вид., переробл. і доповн. Харків : Золота миля, 2017. 215 с.

Войтенко Д. О. Логічне знання для вирішення ТЗНПК: навч. посіб. для студентів, що готуються до вступ. випробувань за технологією ЗНО для вступу на другий (магістер.) рівень / О. Д. Войтенко, С. В. Качурова, О. П. Невельська-Гордєєва; за ред. О. П. Невельської-Гордєєвої. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 202 с.

Гнатюк. Я. С. Логіка: сучасна перспектива традиційної теорії : навч. посіб. / Я.С. Гнатюк. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2016. 356 с.

Козаченко Надія. Логіка: теорія, практика і самостійна робота: навч. посіб. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. 119 с.

Конверський А.Є. Критичне мислення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 370 с.

Юридична логіка : навч. посібник / Т.А. Грекул-Ковалик, О.П. Донченко. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 240 с.

Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика: Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С.164-208.

Тема 6. Критичне мислення і теорія умовиводу.

1. Загальна характеристика умовиводу.
2. Безпосередні умовиводи.
3. Простий категоричний силлогізм. Фігури та модуси простого категоричного силлогізму.
4. Скорочені, складні і складноскорочені силлогізми. Ентимема.
5. Умовиводи зі складних суджень та їх види. Складні силлогізми: умовні, розділові та умовно-розділові.

Теоретичні відомості

Умовивід – це форма мислення, завдяки якій із одного або кількох суджень отримують нове судження. Умовиводи за спрямованістю процесу міркування поділяють на дедуктивні, індуктивні та традуктивні (за аналогією).

Дедуктивним називають умовивід, в якому між засновками та висновком має місце відношення логічного слідування, а процес міркування спрямований від загального до одиничного, або часткового. Умови істинності дедуктивних умовиводів: між засновками та висновком повинне бути відношення логічного слідування (без дотримання цієї умови отримати істинний висновок неможливо), засновки повинні бути істинними, а форма логічного слідування має бути правильною.

Індуктивним називають умовивід, в якому між засновками та висновком має місце відношення підтвердження, а процес міркування прямує від одиничного до загального.

Розрізняють: прості дедуктивні умовиводи та складні дедуктивні умовиводи. Опосередковані прості – умовиводи, у яких висновок отримується з багатьох засновків. Безпосередні прості – умовиводи, у яких висновок отримується з одного засновку. До безпосередніх умовиводів належать: обернення, перетворення, протиставлення предикату та умовиводи за логічним квадратом. Перша дедуктивна система, розроблена Аристотелем – теорія силлогізмів. Простий категоричний силлогізм – це міркування з трьох простих висловлювань: двох засновків і висновку. Простий категоричний силлогізм містить три терміни: менший термін – суб'єкт висновку, більший термін – предикат висновку, середній термін – входить в обидва засновки, але не входить у висновок.

Фігури силлогізму – це різновиди, що відрізняються положенням середнього терміна в засновках. За місцем розташування середнього терміна розрізняють чотири фігури силлогізму.

Перша фігура	Друга фігура	Третя фігура	Четверта фігура
M–P	P–M	M–P	P–M
S–M	S–M	M–S	M–S
S–P	S–P	S–P	S–P
Модуси			
AAA, EAE, AII, EIO	EAE, AEE, EIO, AOO	AAI, IAI, AII, EAO, OAO, EIO	AAI, AEE, IAI, EAO, EIO

Модусами простого категоричного силогізму називаються різновиди силогізму, що відрізняються за кількісними та якісними характеристиками засновків.

Ентимема – це скорочений силогізм, в якому пропущено висновок, або один із засновків. Можливі три види ентимеми: із пропущеним більшим засновком; із пропущеним меншим засновком; із пропущеним висновком.

Логіка розглядає умовиводи логіки суджень, засновками яких є комбінації категоричного судження з умовним чи розділовим судженням, комбінації тільки умовних суджень і комбінації умовних і розділових суджень. Зокрема, це такі: умовно-категоричні умовиводи; суто умовні умовиводи; умовно-розділові умовиводи, розділово-категоричні умовиводи.

Прямі дедуктивні міркування

	Форма (схема) міркування	Додаткові відомості
Суто умовне міркування	$\frac{A \rightarrow B, B \rightarrow C}{A \rightarrow C}$	
Умовно-категоричне міркування		
Умовно-категоричне міркування Стверджувальний модус (modus ponens)	$\frac{A \rightarrow B, A}{B}$	
Умовно-категоричне міркування Заперечувальний модус (modus tollens)	$\frac{A \rightarrow B, \neg B}{\neg A}$	
Розділово-категоричні міркування		
Заперечувально-стверджувальний (modus tollendo ponens)	$\frac{A \vee B, \neg A}{B}$ $\frac{A \vee B, \neg B}{A}$	У засновку повинні бути розглянуті усі альтернативи
Стверджувально-заперечувальний (modus ponendo tollens)	$\frac{A \vee B, A}{\neg B}$ $\frac{A \vee B, B}{\neg A}$	Потрібно використовувати сполучник «строкої диз'юнкції»
Умовно-розділове міркування		
Проста конструктивна дилема	$\frac{A \rightarrow C, B \rightarrow C, A \vee B}{C}$	
Складна конструктивна дилема	$\frac{A \rightarrow C, B \rightarrow D, A \vee B}{C \vee D}$	
Проста деструктивна дилема	$\frac{A \rightarrow B, A \rightarrow C, \neg B \vee \neg C}{\neg A}$	
Складна деструктивна дилема	$\frac{A \rightarrow B, C \rightarrow D, \neg B \vee \neg D}{\neg A \vee \neg C}$	

Завдання для практичного розв'язання

1. Здійсніть операцію перетворення та обернення таких суджень:

- а) Всі медики – військовозобов'язані.
- б) Деякі органели повністю оточені подвійними мембранами.
- в) Деякі релігійні утворення мають деструктивний характер.
- г) Будь яка анексія є силовим приєднанням території іншої держави.

2. Перевірте правильність силогізму, вкажіть фігуру та модус силогізму:

а) Договір є угодою, договір – це правовідносини, отже деякі правовідносини є угодами;

б) Монархія є формою правління, демократія не є монархією, отже, демократія не є формою правління.

в) Інфляція призводить до підвищення цін на товари та послуги. Надмірна милітаризація економіки є причиною інфляції. Надмірна милітаризація економіки призводить до підвищення цін на товари та послуги.

г) Всі люди, що досягли успіхів у житті є працьовитими, багато здібних людей не є працьовитими, отже, деякі здібні люди не досягнуть великих успіхів у житті.

3. Сформулюйте правильний висновок для запропонованих засновків.

а) Будь-який закон природи має об'єктивний характер. Закон всесвітнього тяжіння є законом природи.

б) Релігія – форма суспільної свідомості. Мораль – форма суспільної свідомості.

в) Студенти бувають вечірньої або заочної, або денної форми навчання. Мій знайомий – студент-заочник.

г) Якщо підприємець сплатив податок, то цей факт можна підтвердити документально. Підприємець сплатив податок.

д) Аварія трапилась через неухажність водія, несправність транспортного засобу або погані погодні умови. Транспортний засіб був справним. Погодні умови не були поганими.

е) Якщо гіпотеза підтверджується на практиці, то вона стає теорією. Дана гіпотеза підтверджується практикою.

4. Формалізуйте міркування та знайдіть помилку.

За переказами каліф Омар спалив Олександрійську бібліотеку. Свій вчинок він обгрунтував наступним міркуванням: Якщо ваші книги узгоджуються із Кораном, то вони зайві. Якщо ваші книги не узгоджуються з Кораном, то вони шкідливі. Але зайві, або шкідливі книги слід знищити. Отже, ваші книги слід знищити.

Література

Гнатюк. Я.С. Логіка: сучасна перспектива традиційної теорії : навч. посіб. / Я.С. Гнатюк. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2016. 356 с.

Козаченко Надія. Логіка: теорія, практика і самостійна робота: навч. посіб. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. 119 с.

Конверський А.Є. Критичне мислення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 370 с.

Тягло О. В. Критичне мислення: Навчальний посібник. Харків: Вид. група «Основа»: «Триада +», 2008. С. 122-128.

Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика: Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С.164-208.

Юридична логіка : навч. посібник / Т. А. Грекул-Ковалик, О. П. Донченко. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 240 с.

Тема 7. Різновиди умовиводів. Логічні помилки умовиводу

1. Індуктивні умовиводи. Види індукції.
2. Методи наукової індукції.
3. Поняття та види аналогії.

Теоретичні відомості

Правдоподібне міркування – це міркування, в якому між засновками та висновками не існує відношення логічного слідування, але наявне відношення підтвердження.

Логічний перехід від знання про окремі явища до загального знання здійснюється у формі індукції (індуктивних умовиводів).

Види індукції. Індуктивні умовиводи поділяються на повну та неповну індукцію.

Повна індукція – це умовивід, в якому на підставі належності кожному елементові множини певної ознаки робиться висновок про належність цієї ознаки усій множині. Умовивід за методом повної індукції застосовується коли множина елементів чітка та скінченна, при цьому висновок буде завжди істинний.

Формула повної індукції:

S1 має ознаку P

S2 має ознаку P

Sn має ознаку P

S1, S2, ... Sn – складають множину K

Отже, всім предметам множини K властива ознака P.

Неповна індукція – це умовивід, в якому на підставі належності певної ознаки окремим елементам множини робиться висновок про належність її усій множині. Висновок умовиводу за неповної індукцією буде мати ймовірний характер.

Формула неповної індукції:

S1 має ознаку P

S2 має ознаку P

Sn має ознаку P

S1, S2, ... Sn належать множині K

Отже, ознака P, імовірно, властива множині K.

Наукова індукція (індукція через аналіз і відбір) – умовивід, в якому висновок отримується шляхом відбору необхідних і виключення випадкових обставин.

Методи наукової індукції: метод подібності, метод відмінностей, об'єднаний метод подібностей та відмінностей, метод супроводжуючих змін, метод залишків.

Умовивід за аналогією (аналогія) – це ймовірний умовивід, в якому висновок про наявність у предмета певної ознаки робиться на підставі подібності цього предмета іншому за рядом суттєвих ознак.

Загальне правило аналогії: якщо два предмета подібні за одними ознаками, то вони можуть бути подібними і за іншими ознаками, що виявлені в одному з предметів.

Види аналогії: аналогія предметів, аналогія відношень.

Помилки у правдоподібних міркуваннях: «поспішне узагальнення», «після цього, отже, з причини цього», підміна ймовірності отриманих висновків їхньою вірогідністю.

«Поспішне узагальнення» – це логічна помилка, яка виникає в індуктивних міркуваннях при узагальненні без достатніх на це підстав.

«Після цього, отже, з причини цього» – це логічна помилка, яка виникає в індуктивних міркуваннях, коли просту послідовність подій приймають за їхній причинний зв'язок.

«Хибна аналогія» – це логічна помилка, яка використовується у суперечці, коли для захисту своєї точки зору використовується аналогія, щодо предметів у яких практично відсутні спільні ознаки.

Завдання для практичного розв'язання

1. Визначіть вид міркування, проаналізуйте його та вкажіть правильність міркування.

а) Марс, ймовірно, має атмосферу, тому що він, як і Земля, є планетою Сонячної системи.

б) Меркурій, Венера, Земля, Марс, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун, Плутон обертаються навколо Сонця. Отже, усі тіла Сонячної системи обертаються навколо Сонця.

в) Викладач, зачитуючи підряд список групи, переконується, у присутності студентів у аудиторії. Виходячи із цього, викладач зробив висновок, що присутні у сі студенти.

г) При проведенні експерименту, одну мишу годували багато, а іншу тримали голодною. Перша миша здохла набагато раніше ніж інша. Отже, причиною передчасної смерті є переїдання.

д) Більшість українців виступають за повне усунення російської мови з офіційного спілкування – про це йдеться в результатах опитування Київського міжнародного інституту соціології, опублікованих 12 березня 2024 р. Опитування тривало з 17 до 23 лютого 2024 року, дослідники опитали телефоном 1 052 респондентів із усіх регіонів України, окрім окупованого Криму. За підсумками опитування: 66% респондентів виступають за усунення російської з офіційного спілкування по всій країні; 24% – за статус другої офіційної в областях, де більшість населення цього бажає; 3% – за статус російської як другої державної мови; 7% – не змогли визначитися.
<https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraintsi-rosiiska-mova-ofitsiine-spilkuvannia/32858311.html>

2. Визначіть вид міркування та з'ясуйте, чи не допущенні у ньому логічна помилки.

а) Викладач був незадоволений відповідями перших трьох студентів, тому зробив висновок, що уся група не готова до семінарського заняття.

б) Спостерігаючи планету Уран, вчені встановили, що у своєму русі вона відхиляється від вирахованої орбіти. Причину цього відхилення не можна було пояснити впливом відомих планет та Сонця. Тому учений Левер'є припустив, що додаткове викривлення орбіти Урану спричинене впливом досі невідомої, восьмої планети Сонячної системи (йдеться про планету, яку було названо Нептун).

в) Меркурій, Венера, Земля, Марс, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун, Плутон обертаються навколо Сонця і кулеподібні. Отже, усі тіла, які обертаються навколо зірок є кулеподібними.

г) У Землі є природній супутник, у Юпітера є природній супутник, отже, ймовірно, у всіх планет Сонячної системи є природні супутники.

д) Після відвідування закладу швидкого харчування усі відвідувачі, крім одного, який споживав лише вегетаріанські страви, потрапили до лікарні із отруєнням. Отже, причиною отруєння є м'ясна страва цього закладу харчування.

е) Представники вульгарного матеріалізму Л.Бюхнер, К.Фогт, Я.Молешот стверджували: «Мозок виділяє думку так само як шлунок – шлунковий сік, а печінка жовч».

3. Проаналізуйте текст. Знайдіть правдоподібні міркування та дайте їхній логічний аналіз.

Антивакцинонаторство під час пандемії COVID-19 (з 2020). За даними звіту Center for Countering Digital Hate, багато антивакцинонаторів сприйняли пандемію коронавірусу як можливість поширити свої переконання серед великої кількості людей та створити довготривалу недовіру до ефективності, безпеки та необхідності вакцин. Завдання антивакцинонаторів донести до людей декілька послань:

1) Коронавірус не настільки небезпечний, наскільки вважає ВООЗ (офіційна кількість смертності від COVID-19 за 2020 рік становить 19904 що становить 3,23% від загальної смертності) у зв'язку з цим фактом, у антивакцинонаторів виникають сумніви з необхідністю проведення масового клінічного експерименту під зобов'язання для екстреного застосування а також безпечність пропонованих вакцин.

2) Верховна Рада звільнила виробників вакцин та залучених до щеплення медиків від відповідальності за негативні наслідки вакцинації проти COVID-19.

3) На думку антивакцинонаторів, інформаційна кампанія з залякування населення коронавірусною інфекцією була необхідна для заробітку компаній, які виробляють вакцину. Так, Pfizer за перших 3 місяці 2021 року заробив 3,5 мільярда доларів, що, на думку антивакцинонаторів, призведе до постійного визискування транснаціональними корпораціями громадян а факт єврейської національності генерального директора Pfizer Альберта Бурли та директора Науково-дослідного інститут епідеміології та мікробіології ім. М. Ф. Гамалії Олександра Гінцбурга, під чийм керівництвом розроблялась вакцина проти

COVID-19 Супутник-V також додає до антивакцинологів прихильників єврейської змови.

4) Ставиться під сумнів ефективність наявних вакцин. Так, приводиться приклад Ізраїлю - держави, при вакцинації 60% влітку 2021 року відбувся черговий спалах COVID-19 причому половина з госпіталізованих пацієнтів була щеплена. Станом на 12 листопада 2021 року, згідно з даними офіційної Європейської статистики OpenVAERS кількість офіційно зареєстрованих смертей від вакцинації проти COVID-19 становить 19205. Україна ж не має подібних офіційних ресурсів а реєстрація випадків смертей від вакцинації, на думку антивакцинологів, проводиться недостатньо прозоро та, імовірно, з порушеннями.

На думку головного редактора блогу Science-Based Medicine Девіда Горські, в антивакцинологському русі немає нічого нового, і дезінформація про вакцини від COVID-19 не нова – старі міфи антивакцинологів були просто перероблені для нових вакцин. В Україні антивакцинологські настрої досягли 51% (одні з найвищих серед країн, де проводили дослідження). Після початку всеохоплювальної кампанії з вакцинації восени 2021 року Україна вийшла на друге місце у світі після Росії за смертністю від COVID-19. У листопаді смертність досягала 600-700 осіб щоденно.

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%BA%D0%B8_%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BA%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97

Література

Бандурка О. М., Тягло О. В. Юридична логіка : підручник. 2-е вид., переробл. і доповн. Харків : Золота миля, 2017. 215 с.

Козаченко Надія. Логіка: теорія, практика і самостійна робота: навч. посіб. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. С. 44-55.

Конверський А.Є. Критичне мислення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 370 с.

Тягло О. В. Критичне мислення: Навчальний посібник. Харків: Вид. група «Основа»: «Триада +», 2008. С. 109-121.

Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика: Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 209-248.

Юридична логіка : навч. посібник / Т. А. Грекул-Ковалик, О. П. Донченко. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 240 с.

Тема 8. Аргументація. Види аргументації.

1. Поняття про аргументацію. Структура аргументації.
2. Аргументація і суперечка.
3. Види аргументації. Доказова і недоказова аргументація.

Теоретичні відомості

Аргументація – це процес обґрунтування певного положення (твердження, гіпотези, концепції) з метою переконання в його істинності, слушності.

Структура аргументації: теза, аргументи, форма. *Теза* – це положення, яке необхідно обґрунтувати. *Аргументи* – це твердження, за допомогою яких обґрунтовують тезу. Аргумент – це думка, істинність якої уже встановлена раніше, і яка може бути використана для обґрунтування істинності довільного положення. До аргументів належать: факти дійсності; закони; аксіоми; дефініції; раніше доведені положення. *Форма аргументації* – це спосіб, який застосовують для обґрунтування тези. Форма аргументації може бути: дедуктивна чи правдоподібна.

Суперечка – це процес обміну протилежними думками. Учасники суперечки: пропонент, опонент, аудиторія.

Види суперечки: дискусія, диспут, полеміка, дебати. *Дискусія* – це публічна суперечка, мета якої – з'ясувати і порівняти різні погляди, знайти правильне рішення суперечливого питання. *Диспут* – це публічна суперечка з приводу важливої суспільної чи наукової теми. Історично цей вид суперечки склався як обговорення наукової роботи, яку писали для отримання наукового ступеня. *Полеміка* – це суперечка-конфронтація, протистояння, протиборство сторін, ідей, думок. Це боротьба принципів, протилежних позицій, мета якої – усіма способами спростувати протилежний погляд і захистити свій, здобути перемогу. Часто полеміка трапляється в політичному житті, можлива й у науковому світі під час обговорення наукових ідей, інновацій. *Дебати* – це вільний обмін думок під час обговорення доповідей, виступів на зборах, засіданнях, конференціях тощо.

Види суперечки залежно від мети: суперечка заради істини; суперечка заради переконання; суперечка заради перемоги; суперечка заради суперечки.

Пряма та непряма аргументація. *Пряма аргументація* – це обґрунтування безпосередньо спрямоване від аргументів до тези. *Непряма аргументація* – це обґрунтування, в якому істинність, або великий рівень правдоподібності тези обґрунтовують шляхом установлення хибності, або низького рівня правдоподібності антитези.

Завдання для практичного розв'язання

1. Визначіть тезу, аргументи та форму у наступних аргументаціях.

а) Місяць не має ознаки планети, оскільки жоден природній супутник не має ознак планети, а Місяць – природній супутник.

б) Деякі люди були на Місяці, зокрема, американські астронавти побували на Місяці, отже, неправда, що жодна людина не побувала на Місяці.

в) «Не розумію, як ви могли подумати, що я напишу рецензію на вашу магістерську роботу. По-перше, ваш науковий керівник зі мною не домовлявся. По-друге, у мене немає на це часу».

г) Не всі Європейські держави є членами ЄС. Оскільки, Європейські держави, в яких відсутні демократичні реформи, не є членами ЄС; Європейські держави з нестабільними політичними режимами не є членами ЄС; Європейські держави, на території яких ведуться військові дії не є членами ЄС; Європейські держави, у яких ведеться пропаганда сексизму та людиноненависництва, не є членами ЄС; Європейські держави, у яких існує недотримання свободи слова не є членами ЄС.

д) Злочин проти індивідуальної власності громадян передбачається у шістьох статтях Кримінального кодексу України: крадіжка, грабіж, розбій, шахрайство, вимагательство, умисне знищення або пошкодження індивідуального майна громадян. Для кожного з шести злочинів як санкція передбачається позбавлення волі. Для всіх злочинів проти індивідуальної власності громадян Кримінальний кодекс України передбачає як санкцію – позбавлення волі.

е) Під час розслідування справи про вбивство С. слідчий міркував: «можна припустити, що вбивство С. було вчинене з метою пограбування, але це здається малоімовірним, бо С. був одягнений погано і коштовностей при собі не мав. Убивство могло бути вчинене із помсти, але люди, які знали потерпілого, характеризували його як скромного та тихого чоловіка. Останні три роки він працював сторожем у школі і не мав жодних конфліктів. Ці обставини приводять до думки, що вбивство було вчинене з хуліганських мотивів».

2. З'ясуйте аргументи та тезу та оцініть правильність аргументації.

а) Накресліть на піску коло. Воно не є досконалим і, звичайно, відрізняється від ідеального кола. Але ж так легко, дивлячись на нього, уявити собі ідеальне коло і побудувати щодо нього точну науку. Чому ж цей метод, який є досить простим, не застосувати також і до людського суспільства. Злочинцеві треба сказати, що він злочинець, і показати, що це дуже погано. Він одразу ж перестане бути злочинцем і на перший план вийде його ідеальна людська поведінка (Платон).

б) Віслюк знаходиться між двома однаковими оберемками сіна однакової якості та однакового розміру. Якби він не мав свободи волі, то помер би від голоду, тому, що немає ніяких підстав для того, щоб він надав перевагу якомусь одному оберемку. Оскільки на практиці у таких випадках віслюки не помирають, то можна стверджувати, що вони мають свободу волі. Отже, свобода волі існує (Бурідан).

в) «Чоловіки складають своє уявлення про те, що значить бути чоловіком, постійно маючи на думці визначення фемінності. Бути чоловіком – значить бути несхожим на жінку. Справді, соціологи наголошують на тому, що хоча різні групи чоловіків можуть мати розбіжності щодо «антифемінних»

рис, а також щодо їхньої вагомості у визначенні гендеру, «антифемінність», можливо, становить єдиний з компонентів маскулінності, який має панівний та універсальний характер (Кімел 2003, С.139).

г) «Згвалтування можуть бути спровоковані необачною поведінкою жертв: вони розпивали алкоголь з незнайомими людьми, були кричуще одягнені, поверталися додому без супроводу в темний час доби» (Основи здоров'я, Тагліна О.В.).

3. Проаналізуйте наведені тексти. Чи підтримуєте ви точку зору, висловлену в ньому. Обґрунтуйте свою позицію.

а) У 1915 році відома американська письменниця і поетка Еліс Міллер, учасниця руху суфражисток за виборчі права жінок, написала сатиричне есе-«дзеркалку», обґрунтовуючи, чому чоловіки не можуть мати виборчі права. Логіка, застосована авторкою есе, дуже подібна до соціобіологічних пояснень: в обидвох випадках апеляція до стереотипних гендерних характеристик стає поясненням, чому люди певної статі мають бути відстороненими від певних ресурсів чи позбавлені певних прав.

Чому ми не хочемо давати чоловікам виборче право. 1. Тому що місце чоловіка в армії. 2. Тому що жоден справжній чоловік не схоче вирішувати проблеми без боротьби і війни. 3. Тому що, якщо чоловіки опанують миролюбні методи, то «втраять свою мужність», і жінки перестануть звертати на них увагу. 4. Тому що чоловіки втраять свою чарівність, якщо полишать природну для них царину і будуть цікавитись чимось іншим, а не перемогами, стрільбою, військовою формою тощо. 5. Тому що чоловіки надто емоційні, щоб голосувати: їхня поведінка на футбольних матчах і політичних зборах переконливо це доводить. Тож їхнє прагнення апелювати до сили робить їх нездатними до управління.

б) Папа Римський Франциск розповів про своє ставлення до ЛГБТ та про те, чи є у церкві місце для гендерної різноманітності. Папа Франциск каже, що знає про «небінарних людей» і вважає, що в церкві є місце для гендерної різноманітності. «Кожна людина є дитиною Бога. Бог нікого не відкидає, Бог є Отець. І я не маю права нікого виключати з Церкви. Мало того, мій обов'язок завжди вітати. Церква не може ні перед ким закрити двері», – каже понтифік. Папа також розкритикував тих, хто, посилаючись на Біблію, пропагує мову ненависті та агітує за виключення представників ЛГБТ-руху з церковної спільноти. Такі люди, каже він, «є інфільтратами, які використовують Церкву для своїх особистих пристрастей». Червень 2022 року

Папа Римський Франциск висловився на підтримку одностатевих партнерств, заявивши, що гомосексуали повинні бути захищені відповідним законом про цивільне партнерство. Про це він розповів у документальному фільмі «Франциск», пише Reuters. «Гомосексуали мають право бути в сім'ї. Вони діти Божі і мають право на сім'ю. Ніхто не повинен бути через це покинутим або нещасним», – сказав Франциск. Глава католицької церкви закликав до прийняття «закону про цивільний союз». «Ми повинні створити закон про цивільний союз. Так вони будуть захищені законом. Я підтримую це», – сказав він. <https://lifepravda.com.ua/society/2020/10/21/242757/>

4. Критично осмисліть наведену інформацію, проаналізуйте аргументацію та знайдіть у ній помилки.

Відкрите звернення Духовної Ради до влади щодо захисту християнських цінностей 01.05.2023. «Ми виступаємо категорично проти законопроекту №9103 про інститут реєстрованих партнерств, що легалізовує одностатеві цивільні партнерства у нашій країні. З досвіду багатьох європейських країн це є першим кроком до узаконення одностатевих «подружж» з правом усиновлення ними дітей та зрівняння їх у правах до сімей. Правда, на цьому прихильники гендерних ідеологій не зупиняються і деякі політичні сили у ЄС вже тепер офіційно пропонують визнати на державному рівні полігамію, інцести та сексуальні відносини з неповнолітніми у ім'я так званої «любові» та боротьби з дискримінацією за сексуальною поведінкою. Тому від свого імені та імені своїх громад просимо Хмельницьку обласну раду та органи самоврядування на всіх рівнях наслідувати приклад інших областей та звернутися до Президента і Верховної Ради з вимогою відкликати законопроект № 9103».

Література

Козаченко Н. Логіка: теорія, практика і самостійна робота: навч. посіб. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. С.44-55.

Конверський А. Критичне мислення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 370 с.

Маєрчик М., Плахотнік О., Ярманова Г. «Гендер для медій. Підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей»

https://shron1.chtyvo.org.ua/Mayerchyk_Maria/Hender_dlia_medii.pdf

Тягло О. Критичне мислення: Навчальний посібник. Харків: Вид. група «Основа»: «Триада +», 2008. С. 109-121.

Хоменко І. Логіка: теорія та практика: Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 209-248.

Юридична логіка : навч. посібник. Чернівці: Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 240 с.

Тема 9. Правила й помилки аргументації

1. Правила щодо тези в аргументації й критиці.
2. Правила щодо аргументів в аргументації та критиці.
3. Правила щодо форми аргументації.

Теоретичні відомості

Правила щодо тези в аргументації й критиці.

1. Теза повинна бути сформульована чітко та ясно.
2. Теза повинна залишатися незмінною в ході усієї аргументації або критики.

Помилки. «Підміна тези» – це логічна помилка, коли висувають деяке положення чи тезу, а аргументують або критикують зовсім інше положення, яке схоже з першим. Різновиди цієї помилки: «підміна тези більш сильним твердженням», «підміна тези більш слабким положенням», «підміна тези посиленням на особисті якості людини», «втрата тези».

Хитрощі: «вимога надмірного уточнення», «умисне нерозуміння тези», «необґрунтоване звинувачення в неясності», «нечітке формулювання тези», «логічна диверсія».

Правила щодо аргументів в аргументації та критиці.

1. Аргументи повинні бути сформульовані ясно та чітко.
2. Аргументи повинні бути висловлюваннями, які повністю або частково обґрунтовані.
3. Обґрунтування аргументів має проводитися незалежно від тези.
4. Аргументи мають бути достатніми для обґрунтування тези.

Помилки: «хибний аргумент», «брехливий аргумент», «випередження підстави», «підміна критики тези критикою аргументів», «коло в обґрунтуванні» та «надмірне обґрунтування».

Хитрощі: «аргумент до особи», «аргумент до публіки», «аргумент до мас», «аргумент до людини», «аргумент до пихи», «аргумент до авторитету», «аргумент до освіченості», «аргумент до жалю», «аргумент до фізичної сили».

Правила щодо форми. Відношення між аргументами та тезою має бути принаймні відношенням підтвердження, у випадку доведення чи спростування це відношення має бути відношенням логічного слідування.

Помилка: «не підтверджує» або «не слідує».

Хитрощі. Аргументацію будують за допомогою схем недедуктивних міркувань, але у процесі суперечки намагаються переконати супротивника, що використовується дедукція.

Завдання для практичного розв'язання

1. Встановіть структуру аргументації, визначіть за яким методом міркування вона здійснена та визначіть чи є дана аргументація доказовою.

а) «Теорія еволюції чи факт еволюції? Щодо цього в тому ж XIX столітті з'явилася купа ідей, деякі з них згодом стали науковими теоріями. Зі школи всім відомі теорії еволюції Ламарка і Дарвіна, але були й інші автори

— Жоффруа, Коп, Негелі, Спенсер, Берг... Сьогодні існує кілька десятків теоретичних моделей еволюції. Найбільшу підтримку серед науковців має осучаснена теорія Дарвіна — синтетична теорія еволюції. Утім, є і потужна опозиція у складі нейтральної теорії, епігенетичної теорії, ортогенезу та інших. Учені сперечаються відносно окремих моделей, проте саме явище еволюції ні в кого зі спеціалістів сумніву не викликає. Лише окремі оригінали від світу науки беруться частково заперечувати деякі прояви біологічної еволюції, але це зазвичай пов'язано зі слабкими знаннями з теми. Серед широких мас досі поширюється мем «теорія еволюції не доведена», проте використовують його лише люди, необізнані в біології, або ті, кому ідея еволюції завдає болю — їм психологічно комфортна думка про незмінний світ. Ще декому неприємно усвідомлювати те, що вони помрутуть, бо еволюція йде тільки шляхом зміни поколінь, і ніяк інакше. Якщо «заборонити» еволюцію, то можна зробити смерть необов'язковою, щиро вірять послідовники деяких вірувань. Щоправда, землетруси також дуже неприємні, але ж ви не станете через власне невдоволення заперечувати їх? Факт еволюції живого доведено надійно та беззаперечно». Джерело: <https://my.science.ua/shho-take-evolyutsiya-i-chomu-ya-vpevnenyj-shho-vona-vidbuvayetsya/>

б) Яка офіційна позиція Католицької Церкви щодо еволюційної теорії дарвінізму? У 1909 році Папська Біблійна комісія стверджувала: «У написанні першої частини Буття священний автор не мав наміру дати наукове пояснення потаємної суті видимих речей і описати точний порядок створення, але прагнув дати своєму народу доступне йому пояснення, відповідне стилю спілкування того часу і почуттів людей. Тому в її тлумаченні не слід прагнути з точністю і сталістю до стилю наукової мови». Теорію Дарвіна цілком можна узгодити зі священним текстом, але за однієї умови: визнаючи, що в момент появи людини, наділеної нематеріальною душею, мало місце пряме втручання Бога, Який створив душу людини. У 1996 році, звертаючись до Папської Академії Наук, Папа Йоан Павло II писав, що контрасти між віровченням і науковою теорією, що приймає гіпотезу еволюції, не є нездоланими, оскільки деякі положення поділяються обома сторонами. Папа Войтила посилається на енцикліку Пія XII «*Humani generis*»: «Немає протиріччя між еволюцією і доктриною віри про людину та її покликання, за умови, що ми дотримуємося деяких засад. Враховуючи стан наукових пошуків тієї епохи і потреб богослов'я, енцикліка «*Humani generis*» розглядала доктрину еволюціонізму як серйозну гіпотезу, яка заслуговувала вивчення та уважних роздумів, — так само, як і протилежна гіпотеза. Пій XII говорив також про дві методологічні умови: що цю гіпотезу не слід сприймати як точну і доведену доктрину, а також не слід стверджувати, що можна обійтися і без Одкровення, трактуючи питання, що містяться в цій теорії». Джерело: <https://credo.pro/2013/12/106706>

в) «Нові організми могли з'явитися тільки шляхом зміни старих. Але яким чином змінювалися види? Тепер для нас очевидно, що зміна зовнішності або фізіології організму вимагає зміни його генів. Гени — це частини довгих молекул ДНК, у яких записана інформація про білки і РНК, молекули живого. Саме білки і РНК роблять нас такими, якими ми є. Змінюються гени —

змінюється структура і процеси в білках та РНК. Вчені XIX століття, сучасники Кюв'є, не знали про гени. Тим не менш, вони бачили, що відмінності між видами накопичуються пропорційно еволюційній відстані: у риб значно більше спільного з жабами, аніж з більш віддаленими мавпами. Сучасні дослідження генетиків підтвердили: чим далі еволюційна спорідненість двох видів, тим більше вони мають змін у ДНК. Хід еволюції записаний у наших генах». Джерело: <https://my.science.ua/shho-take-evolyutsiya-i-chomu-ya-vpevnenyj-shho-vona-vidbuvayetsya/>

г) «Прихильники лікування содою говорять, що рак викликають колонії гриба *Candida albicans*, а лужне середовище від ін'єкцій соди можуть знищити ракові клітини. Якщо говорити просто, то рак — це хвороба клітинної мутації, коли клітини починають безконтрольно ділитися і зростати. Пухлинний ріст зумовлюють різноманітні чинники: канцерогени, генетична схильність, радіоактивне випромінювання, стани імунодефіциту, гормональні порушення. Харчова сода не може ні зупинити цей процес, ні вплинути на його перебіг. Таке «лікування» лише забирає дорогоцінний час, коли онкологію ще можна здолати. На сьогодні існує низка ефективних та інноваційних способів боротьби з раком, а саме хірургічне втручання, променева терапія, хіміотерапія. Тактика лікування захворювання визначається в кожному окремому випадку, з урахуванням особливостей перебігу захворювання та лише лікарем». Джерело: <https://www.unian.ua/health/country/ukrajinski-mediki-rozviyali-poshireni-mifi-pro-sodu-ne-likuye-ni-zastudu-ni-kovid-ni-rak-novini-ukrajini-11574793.html>

2. Дайте логічний аналіз наведеним аргументаціям.

а) 8 липня 2008 року на 32 сесії міської ради Кам'янця-Подільського було створено Духовну Раду. Депутати затвердили «Положення про духовну раду представників церков і релігійних організацій Кам'янець-Подільської міської ради». Згідно цього положення Духовна Рада є дорадчим органом Кам'янець-Подільської міської ради.

Духовна Рада Кам'янця-Подільського у зверненні від 12 жовтня 2022 р. з нагоди Дня захисників та захисниць України зазначає: «Нашими воїнами пишається та захоплюється весь світ, адже нам вдалося зберегти образ сильного та мужнього чоловіка – захисника своєї сім'ї та Вітчизни. Це все, що Стамбульська Конвенція називає «гендерними стереотипами» (ст. 12) та має на меті всіма способами усунути, адже у чоловіках вбачає лише агресорів та ворогів жінок. Тому ми з думкою про майбутнє наших дітей офіційно запропонували депутатам міської ради звернутися до Президента України, щоб скасував ухвалення цього документу. Стамбульська Конвенція несе пряму загрозу національній безпеці України та сімейним цінностям і згідно з статистиками країн Європейського Союзу не покращує ситуацію із захистом жінок від насильства, а навпаки є підґрунтям для легалізації гендерної ідеології та узаконення для ЛГБТК-відносин». <https://podolyanin.com.ua/suspilstvo/60794/>

б) «Джмелі виявились здатними спати під водою щонайменше тиждень. Невелика недбалість науковців допомогла їм зробити відкриття.

Помилившись при утриманні джмелів у лабораторії, вчені випадково допустили те, що комах затопило у їхніх контейнерах для зимівлі у холодильнику. Та всупереч перебуванню під водою тиждень, комахи не просто не загинули, а й прокинулися при осушенні, як від звичайної сплячки. Це ще один хороший знак, що джмелі можуть бути менш вразливі до теперішнього вимирання, ніж вважалося».

<https://www.newscientist.com/article/2427117-sleeping-bumblebees-can-survive-underwater-for-a-week/>

3. Проаналізуйте наведений текст. Чи підтримуєте ви точку зору, висловлену в ньому. Обґрунтуйте свою позицію.

У 1998 році британський гастроентеролог Ендрю Вейкфілд відправив в журнал The Lancet статтю, в якій показував, що щеплення від кору, паротиту та краснухи (MMR) може викликати аутизм у щеплених нею дітей. Про результати свого дослідження Вейкфілд розповідав на телебаченні по всьому світу. Але при науковій перевірці жодна лабораторія не змогла підтвердити його повідомлення.

Після публікації Вейкфілда інші дослідники намагалися повторити його результати, але їхні висновки були протилежними, і в результаті критичних публікацій редакція Lancet самостійно відкликала його статтю. Надалі з'ясувалося, що робота Вейкфілда була оплачена суспільством противників вакцинації «JABS», а його стаття є фальшивкою, написаної з основною метою створити ринок збуту для біологічного тесту, випущеного компанією, де він був співвласником. Вейкфілд також потай отримав гроші від адвокатів, яким потрібні були докази зв'язку щеплення з аутизмом. Розслідування провів журналіст Брайен Дір, результати були опубліковані в газеті Sunday Times і в BMJ (журнал оплатив роботу Діра), після чого було проведене урядове розслідування діяльності Вейкфілда. В результаті розслідування Вейкфілд був офіційно звинувачений в шахрайстві і позбавлений ліцензії лікаря. Незважаючи на викриття обману, проти щеплень руху й досі використовують вихідну статтю Вейкфілда як аргумент проти щеплень. Через це вчені змушені регулярно проводити дослідження з перевірки зв'язку щеплень і аутизму. У дослідженнях, де зокрема вивчалися сотні тисяч дітей, показано відсутність зв'язку між щепленнями та аутизмом навіть у сім'ях, де у дітей є аутисти серед братів і сестер, зокрема й близнюки, які отримували вакцини одночасно. Один з дослідників сказав: «Ми не знаємо, що саме викликає аутизм, але це точно не MMR».

У 2002 році дослідники, розглянувши історії хвороби півмільйона дітей, не знайшли зв'язку аутизму з вакцинацією. У 2006 році опубліковано дослідження, яке виявило, що навпаки, захворюваність на аутизм росла при зниженні охоплення популяції вакцинацією.

У 2015 році опубліковано дослідження більш ніж 95 тис. дітей, в якому окремо розглядалися діти з групи ризику і вже хворі аутизмом, висновок дослідників: «Ми не знаємо, що саме викликає аутизм, але це точно не MMR».

У 2019 опубліковано дослідження за багаторічними спостереженнями за більш ніж 657 тис. данських дітей, що народилися з 1999 по 2010 рік, в якому

виявлено відсутність зв'язку аутизму як з вакциною MMR зокрема, так і з вакцинацією в загальному. Такий зв'язок також не знайшла у дітей в сім'ях, де один з дітей хворів на аутизм, а інший — ні, що достовірно виключає вплив вакцинації на аутизм.

Одним з факторів стійкості міфу про зв'язок аутизму з щепленнями є збіг віку планової вакцинації і віку, в якому зазвичай виявляється аутизм. Те, що аутизм часто діагностується у дітей в той же період, коли вони отримують вакцини – просто збіг, і Також частина фахівців припускає, що у деяких дітей сильну імунну відповідь організму, що виникає після щеплення або при інфекції, виявляє прихований до цього моменту розлад. Таким чином, у деяких дітей з РАС щеплення виступає в ролі неспецифічного фактора, що виявляє латентне захворювання випадкові асоціації неминучі. Джерело: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%BA%D0%B8_%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BA%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97

Література

Козаченко Н. Логіка: теорія, практика і самостійна робота: навч. посіб. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. 119 с.

Конверський А.Є. Критичне мислення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 370 с.

Маєрчик М., Плахотнік О., Ярманова Г. «Гендер для медій. Підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей»

https://shron1.chtyvo.org.ua/Mayerchyk_Maria/Hender_dlia_medii.pdf

Ніколс Т. Диванні експерти. Як необмежений доступ до інформації робить нас тупішими / Пер. з англ. Є.Кузнецова. Київ: Наш формат, 2019. 240 с.

Тягло О.В. Критичне мислення: Навчальний посібник. Харків: Вид. група «Основа»: «Триада +», 2008. С. 109-121.

Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика: Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С.209-248

https://shron1.chtyvo.org.ua/Khomenko_Iryna/Lohika_teorii_ta_praktyka.pdf

Шкіцька І.Ю. Аргументація як засіб посилення маніпулятивного впливу. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/8418/1/shkitska%20stattja%202011%20zaporizhzhja.pdf>

Юридична логіка : навч. посібник / Т.А. Грекул-Ковалик, О.П. Донченко. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 240 с.

Тема 10. Еристика. Прийоми та засоби суперечки

1. Еристика як вчення про суперечку.
2. Види суперечки.
3. Вимоги до суперечки.

Теоретичні відомості

Еристика – це вид аргументації, який формує переконання, перш за все, засобами логіки і надбаннями гуманітаристики. *Риторика* – це вид аргументації, який формує переконання засобами мовленнєвого впливу на основі правил та законів логіки.

Еристика як теорія і практика суперечки виділяє види суперечки: за кількістю учасників суперечки; за місцем проведення суперечки; за метою суперечки; за логічною ознакою суперечки; за способом ведення суперечки.

Простою суперечкою називається суперечка, в якій приймають участь дві особи. *Складна суперечка* – це такий вид суперечки, у якій з обох сторін беруть участь більше двох осіб.

За логічною ознакою суперечки поділяються на раціональні і нераціональні. В свою чергу нераціональні суперечки діляться на еклектику і софістику. *Раціональною суперечкою* називається суперечка, яка відповідає правилам та законам логіки і, в ході якої застосовуються лояльні прийоми і аргументи. *Нераціональною суперечкою* називається суперечка, в ході якої не дотримуються правил та законів логіки і залучають нелояльні прийоми та аргументи. В процесі нераціональної суперечки застосовуються численні нелояльні прийоми та аргументи.

Пропонент під час суперечки намагається переконати опонента в прийнятності своєї точки зору, а опонент продовжує висувати сумніви та зауваження.

Критична дискусія проходить п'ять стадій розвитку: конфронтації; відкриття дискусії; аргументації; критики; завершальну. Учасники на завершальній стадії оцінюють, чия точка зору перемогла. Якщо пропонент відмовляється від своєї точки зору, то перемагає опонент, якщо ж опонент припиняє висувати зауваження або відмовляється від своєї точки зору, то перемагає пропонент.

Характерною ознакою еристичної суперечки є те, що вона є суперечкою про цінності, про ствердження якихось власних оцінок і критику протилежних. У зв'язку з цим метою такої суперечки завжди є перемога, а не досягнення істини. Причому перемога тут витлумачується як ствердження якоїсь системи цінностей (оцінок або норм) і відповідно до цього – прийняття конкретного напрямку майбутньої діяльності. До речі, суперечка заради істини також може перетворитися на суперечку заради цінностей, якщо вона буде орієнтуватися не на істину, а на перемогу однієї зі сторін. Слід зазначити, що у процесах реальної комунікації суперечка заради перемоги зустрічається значно частіше, ніж суперечка заради істини. Остання, як правило, має місце в науковій діяльності, але й там нерідко переростає в суперечку про цінності.

Завдання для практичного розв'язання

1. Підготуйте аргументативну промову дотримуючись рекомендованих дій: сформулюйте питання, яке ви хочете обговорити; сформулюйте тезу, яку ви плануєте захистити; наведіть інші точки зору із цього питання; наведіть аргументи на захист власної тези; сформулюйте висновки.

2. Проведення еристичного турніру. У турнірі беруть участь 2 команди, де команда 1 презентує позитивну точку зору з обраного питання, а команда 2 – негативну точку зору. Суддями є особи, яким делеговане право визначати результати кожного раунду турніру. Тривалість кожної промови – 5 хвилин, за дотриманням часу слідкують судді. У промові слід використовувати аргументи, які ґрунтуються на статистичній інформації, думках експертів, історичних фактах тощо. Не дозволяється використанні у якості обґрунтування особистого досвіду та індивідуального досвіду інших людей. Після виголошення промови інша команда має можливість задати запитання, коментар, уточнення, зауваження; максимальна кількість яких не більше 5, обсягом до 15 секунд. Тривалість відповіді до 30 секунд. Учасники повинні дотримуватись правил суперечки.

Теми для обговорення:

- Евтаназія
- Штучний інтелект
- Гостьовий шлюб: за чи проти.
- Смертна кара.
- Комп'ютерні ігри: корисні чи шкідливі.
- Вакцинація.
- Університети: приватні чи державні.
- Одностатеві шлюби в Україні.

Література

Конверський А.Є. Критичне мислення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 370 с.

Кругляк М. І. Аргументація. Матеріали II частини онлайн курсу «Логіка, аргументація, критичне мислення» Київ, 2021. 257 с.

Тягло О. В. Критичне мислення: Навчальний посібник. Харків: Вид. група «Основа»: «Триада +», 2008. С. 109-121.

Хоменко І. В. Еристика: Підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 280 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Khomenko_Iryna/Erystyka.pdf

Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика: Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 209-248.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Khomenko_Iryna/Lohika_teoriiia_ta_praktyka.pdf

Щербина О.Ю. Логіка та юридична аргументація: МОН. / О.Ю. Щербина. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2013. 303 с.

ЗАВДАННЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Модульна контрольна робота, відповідно до робочої навчальної програми, включає п'ять завдань, одне із яких стосується теоретичних питань курсу та має на меті перевірити теоретичний рівень знань здобувачів вищої освіти, усі інші завдання практичного характеру. Здобувач вищої освіти має підтвердити теоретичні знання із предмету, знати логічні основи критичного мислення, правила і помилки аргументації, а також критично осмислювати інформацію та аргументувати власну думку.

Варіант 1

1. *Теоретичне запитання.* Критичне мислення і дедуктивні умовиводи.
Практичні завдання
2. Встановити відношення між обсягами понять: А – університет, В – факультет, С – декан, D – історичний факультет, Е – національний університет.
3. Формалізуйте судження: «Якщо Земля кулеподібна і обертається навколо Сонця, то вона має власне магнітне поле і форму кулі».
4. Напишіть правильний висновок умовиводу із використанням правил силогізму.
«Усяке повторення полегшує запам'ятовування. Усяке повторення сприяє формулюванню навичок».
«Жоден пропонент не є опонентом. Усякий супротивник у суперечці є опонентом».
5. До запропонованої тези наведіть аргументи для прямої аргументації та опишіть хитрощі, які б ви застосували для переконання у ній інших.
«Посмертна трансплантація зможе врятувати життя тисяч українців»

Варіант 2

1. *Теоретичне запитання.* Поняття про аргументацію. Структура аргументації.
Практичні завдання
2. Встановити відношення між обсягами понять: А – мати, В – вчителька, С – сестра, D – спортсмен, Е – офіцер, F – жіночність;
3. Формалізуйте судження: «Якщо філософ визнає первинність матерії або не приймає тезу про суб'єктивну зумовленість зовнішнього світу, то він матеріаліст».
4. Напишіть правильний висновок умовиводу із використанням правил силогізму.
«Жодна людина, що має диктаторські нахили не є популярною. путін має диктаторські нахили»
«Усякий квантор – символ або індекс. Деякі складові висловлювання не є символами або індексами».
5. До запропонованої тези наведіть аргументи для прямої аргументації, а також опишіть хитрощі які б ви застосували для переконання у ній інших.
«Україні потрібно схвалити закон про відповідальність за формування та поширення фейкових новин»

ЧАСТИНА ІІІ. ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

Індивідуальне навчально-дослідне завдання для здобувачів освіти полягає у виконанні завдань різної складності із використанням вивченого матеріалу та опрацьованої літератури. Обсяг завдання становить 8-10 сторінок (14400 – 18000 знаків).

Методичні рекомендації до виконання ІНДЗ

Розв'язання практичних завдань покликані сприяти розвитку логічного стилю мислення, закріпленню практичних навичок правильного міркування, формуванню елементів логічної культури мислення.

Перш ніж розпочати вивчення конкретних методів вирішення стандартних логічних задач, необхідно ознайомитися з низкою загальних рекомендацій і врахувати їх у подальшій роботі.

По-перше, практичні завдання слід вирішувати поетапно, відповідно до проходження відповідних розділів курсу і в тій послідовності, в якій вони викладені. Це сприятиме активному засвоєнню тем і питань курсу, а також підвищить логічну культуру мислення.

По-друге, якщо при вирішенні практичних завдань виникають труднощі у послідовності логічних кроків, перед початком нового завдання варто звертатися до аналізу прикладів, які були розглянуті на лекціях. Також можна звернутися за поясненнями до викладача, який проводить лекції або практичні заняття.

По-третє, слід пам'ятати, що відповіді на поставлені запитання повинні бути аргументовані. Необхідно не лише знайти правильну відповідь, але й вказати на підстави, які підтверджують її правильність, щоб викладач міг її визнати правильною.

По-четверте, слід пам'ятати, що практичних завдань не покладається на інтуїтивне чи асоціативне знаходження правильної відповіді, а вимагає застосування формалізованих логічних процедур. Відповідність роботи цим вимогам, вказує на її якість та ефективність.

Варіант 1

1. Охарактеризуйте види непрямого доведення.
2. На чому заснований софізм «аргумент до публіки»? Наведіть приклади.
3. *Формалізуйте висловлювання*: не можна говорити так, щоб одночасно виходило красиво, розумно і чесно.
4. Визначте зміст та обсяг понять, встановіть відношення між обсягами понять:
 - А – піаніст, В – українець ; С – рояль, Д – концерт;
 - А – Євангеліє, В – Коран; С – Святе письмо, Д – Тора, Е – Християнство;
 - А – Козеріг, В – Овен, С – сузір'я, Д – зірка, Е – Сонце;

- А – студент, В – аспірант, С – розвідник, Д – батько, Е – відмінник.

5. Проаналізуйте силогізми (визначте структуру, терміни, фігуру, модус силогізму, напишіть висновок):

«Ртуть – рідина, і разом з тим ртуть – метал»;

«Всі фрукти поживні. Всі фрукти смачні».

6. *Критично осмисліть наведену інформацію, проаналізуйте аргументацію та знайдіть у ній помилки.* «Паління: гріх чи погана звичка? Перша причина табу на паління полягає в тому, що це є не що інше, як звичка, що приводить у залежність. Залежність – це коли я хочу і роблю, а не хочу і теж роблю те саме! Слово Боже називає таку людину бідною (Рим.7-15), тому що вона уже сама собі не належить. А християнин повинен належати навіть не собі – Господу. І не частково, а повністю: Хіба ви не знаєте, що ваше тіло то храм Духа Святого, що живе Він у вас, якого від Бога ви маєте, і ви не свої? (1Кор.6:19)». <http://www.goword.org/propovidi-ta-statti/8-palinnya-grikh-chi-pogana-zvichka>

Варіант 2

1. Розділово-категоричні міркування.

2. Чому визначення поняття не повинно бути заперечувальним? Наведіть приклади.

3. *Формалізуйте висловлювання:* Нація може вважатися цивілізованою, якщо вбивство ворога вважається вимушеним гріхом, а не героїчним вчинком.

4. Визначте зміст та обсяг понять, встановіть відношення між обсягами понять:

- А – астронавт, В – космонавт, С – космічний корабель, Д – орбіта;

- А – студент, В – відмінник, С – філателіст, Д – атеїст;

- А – дерево, В – квітка; С – орхідея, Д – листя, Е – бананове дерево;

- А – ванна, В – кухня; С – вітальня, Д – дитяча, Е – ліжка.

5. Проаналізуйте силогізм (визначте структуру, терміни, фігуру, модус силогізму, напишіть висновок): «Усі квадрати є прямокутниками. Деякі чотирикутники є квадратами».

6. *Критично осмисліть наведену інформацію, проаналізуйте аргументацію та знайдіть у ній помилки.* «Дослідження: люди, які вірять в гороскопи, менш розумні і більш самозакохані. У дослідженні, опублікованому в журналі Personality and Individual Differences, вчені опитали 264 людини за допомогою онлайн-анкетування. Учасників оцінили на предмет віри в астрологію, а також використовували тести особистісних оцінок, спеціальної оцінки нарцисизму і тести на інтелект. «Основний результат показав, що чим вище нарцисизм, тим вище віра в астрологію. Позитивна Асоціація, можливо, пов'язана з об'єднуючим їх егоцентричним світоглядом, хоча це необхідно вивчити в ході подальших досліджень», – пишуть вчені. Дослідження також показало «що чим вище рівень інтелекту, тим нижче віра в астрологію». Крім цього, дослідники виявили позитивну кореляцію між екстраверсією і вірою в астрологію. Автори відзначають, що в останні роки віра в астрологію зростає. На їхню думку, це пов'язано з тим, що під час стресу

люди часто звертаються до необґрунтованих переконань, а кліматична криза і пандемія COVID-19 можуть бути причинами цього стресу. «Хоча використання астрології може здатися невинною, можливо, що це сприяє некритичному мисленню і розвитку упереджень. Крім того, віра в астрологію корелює з вірою в безліч інших псевдонаук, а також з вірою в теорії змови, що вказує на те, що це може бути не так вже й нешкідливо», – підсумовують дослідники» <https://cikavosti.com/doslidzhennia-liudy-iaki-viriat-v-horoskopy-mensh-rozumni-i-bilsh-samozakokhani/>

Варіант 3.

1. Вкажіть основні помилки щодо аргументів. Наведіть приклади.

2. Метод формалізації та особливості його використання.

3. *Формалізуйте висловлювання:* «Якщо ти будеш наполегливо працювати по вісім годин на день, то з часом станеш керівником і отримаєш право працювати по дванадцять годин на день».

4. Визначте зміст та обсяг понять, встановіть відношення між обсягами понять:

- А – прямокутник, В – коло; С – квадрат, D – октаедр;

- А – троянда, В – квіти, С – кактус, D – магнолія;

- А – семінар, В – лекція; С – лабораторна; D – урок; E – університет;

- А – банк, В – банкір, С – Приватбанк, D – гроші, E – дивіденди.

5. *Проаналізуйте силогізм (визначте структуру, терміни, фігуру, модус силогізму, напишіть висновок):* «Всі студенти мають право користуватись університетською бібліотекою, Іван має таке право».

6. *Критично осмисліть наведену інформацію, проаналізуйте аргументацію та знайдіть у ній помилки.* «Людино, кому ти більше віриш: Богові, чи гороскопу? Виникає запитання: яку правду відкриває опис про створення людини? Він відкриває причину того, чому церковні люди вірять гороскопам. Вони їх читають та вірять їм тому, що, перебуваючи в Церкві, не живуть з Богом, а життя без Бога означає життя в гріху. Тому і вірять гороскопам, що «вони замінили Божу правду на неправду» (Рим. 1, 25). Отже, відмова від життя з Богом веде до віри в астрологічні прогнози. Люди, котрі вірять гороскопам, подібні до тих, що свій дім збудували на фундаменті з піску, який вода може зруйнувати (пор. Лк. 6, 46-49). Вони не вірять в те, що Бог піклується ними так, як говорить пророк Ісая: «Невже ж забуде молодиця своє немовля? Не матиме жалю до сина свого лона? Та хоча б вона й забула, я тебе не забуду» (Іс. 49, 15). Не вірять в те, що Бог полюбив нас і любить до кінця. Він знає всі наші потреби і піклується нами настільки, що «волосина з голови у вас не пропаде!» (Лк. 21, 18). Віра в гороскопи заперечує Боже піклування про людину, ставить на перше місце псевдопрогнози, а не Творця». <http://dds.edu.ua/ua/articles/2/slovo/2011/974-god-or-horoscope.html>

Варіант 4.

1. Умовні міркування, їх характеристика та особливості використання.
2. Що таке поділ поняття? Наведіть приклади.
3. *Формалізуйте висловлювання*: «Діяльність органів поліції та прокуратури спрямована на ліквідацію злочинності в країні».

4. Визначте зміст та обсяг понять, встановіть відношення між обсягами понять:

- А – вірус, В – грип, С – ДНК, D – клітина, Е – бактерія;
- А – жінки, В – заміжні, С – незаміжні, D – матір, Е – бабуся;
- А – пейзажист, І – художник, С – картина, D – фарба;
- А – ліки, В – таблетки, С – аптека, D – лікарня, F – амбруксол.

5. *Проаналізуйте силогізм (визначте структуру, терміни, фігуру, модус силогізму, напишіть висновок)*: «Усяка комета – небесне тіло. Деякі небесні тіла – планети».

6. *Критично осмисліть наведену інформацію, проаналізуйте аргументацію та знайдіть у ній помилки*. «Чи астрологія може покращити ваше ментальне здоров'я? Астрологія та побічні науки можуть допомогти нам подивитися на ситуацію під іншим кутом зору та заспокоїти, вони роблять майбутнє більш передбачуваним. А натальні карти допомагають вам ближче познайомитися зі своїми сильними та слабкими сторонами, що сприяє впевненості у собі та самовдосконаленню. І хоча тільки зараз ми стали настільки одержимі зірками, астрологія і раніше дарувала розраду. «Протягом тисячоліть люди шукали в небі інформацію, яка могла б зробити життя на землі більш передбачуваним, – каже доктор Карла Менлі, ліцензований клінічний психолог та автор книги Joy from Fear: Create the Life of Your Dreams by Making Fear Your Friend. – Астрологія дозволяє своїм послідовникам знаходити відчуття сенсу та безпеки – а це основні людські потреби – на основі руху планет». <https://becalm.com.ua/mind/chy-astrologiya-mozhe-pokrashhyty-vashe-mentalne-zdorov-ya-spojler-tak/>

Варіант 5.

1. Правила визначень та помилки, можливі у визначеннях.
2. Які головні відмінності індукції та дедукції? Наведіть приклади.
3. *Формалізуйте висловлювання*: «Якщо підвищити працівникам зарплату, то зросте продуктивність праці, і якщо запровадити нове обладнання, то покращиться якість продукції. На підприємстві планують підвищити працівникам зарплату чи запровадити нове обладнання. Отже, зросте продуктивність праці чи покращиться якість продукції».

4. Визначте зміст та обсяг понять, встановіть відношення між обсягами понять:

- А – фтор, В – галоген, С – хімічний елемент, D – речовина, Е – отрута;
- А – птах, В – колібрі; С – курка, D – пінгвін;
- А – депутат, В – доктор філософії; С – злодій, Е – філантроп;

- А – університет, В – факультет, С – декан, Д – історичний факультет, Е – КПНУ.

5. Проаналізуйте міркування (визначте структуру, терміни, напишіть висновок): Моральні норми не санкціонуються державою. Моральні норми – це форм соціальної регуляції.

6. Критично осмисліть наведену інформацію, проаналізуйте аргументацію та знайдіть у ній помилки. «Перевтілення або реінкарнація душі. Люди, які не вірять у перевтілення і безсмертя душі, запитують: «Хто може довести існування наших минулих і майбутніх життів? Чому я не можу пригадати цього, якщо це було?» В історії були зареєстровані деталі перевтілення живого Будди в Тибеті. Китайська офіційна преса повідомляла в 1990-і про процес ідентифікації двох дітей, відомих перевтілень лами. Приведемо як приклад історію однієї жінки і її дочки, що була опублікована в березні 1999 року Дослідницьким центром РНР в Японії, яка побічно підтверджує переродження душі в іншому тілі. Одного разу жінка з донькою пішли в лікарню на прийом до лікаря Очі. Донька сказала лікареві, що вона з самого дитинства весь час боїться, що не матиме дітей і не зможе вийти заміж. Ці страхи довели нервову систему дівчинки до виснаження. Після сеансу спогаду попередніх перевтілень душі пацієнтки лікар Очі дізнався, що дівчинка жила в Єгипті. Коли їй було вісімнадцять років, вона завагітніла, але її друг не хотів дитини. Зі сльозами на очах вона вирішила зробити аборт. Через друга вона знайшла немолоду жінку, яка дала їй ліки, щоб спричинити викидень. Проте ліки виявилися дуже сильними, вона та її дитина загинули. Душа тієї немолодої жінки, яка приготувала ліки в її попередньому житті, переродилася в її батька в її теперішньому житті. Після виявлення цих зумовлених відносин, вона зрозуміла, чому вона постійно сперечалася з добрим батьком. Дівчинка вирішила пробачити стару жінку з того життя. Душа друга з її минулого переродилася в маму в її теперішньому житті. Через два тижні після того, як вони дізналися ким були душі в їхніх попередніх життях, мати і донька знову прийшли до лікаря Очі. Донька сказала: «З того часу мої стосунки з моїм батьком стали природними і дружніми. Ми багато розмовляємо. Мій батько здається дуже щасливим». Зникли страхи щодо «нездатності мати дітей і вийти заміж». <https://firtka.if.ua/blog/view/bezsmertadusi-zitta-pisla-smerti26750>

СЛОВНИК

Абстрактне мислення – це ступінь пізнання, якому передують чуттєвий ступінь пізнання. Процес пізнання спрощено, схематично можна описати у вигляді послідовності двох ступенів пізнання: 1) чуттєве пізнання; 2) абстрактне мислення.

Абсурд – це суперечливий вираз.

Аксіоми – це положення, які не потребують доведення.

Аналогія – це такий недедуктивний умовивід, в якому висновок про належність або неналежність якоїсь ознаки предмету думки здійснюється на підставі подібності цього предмету до інших.

Антиномія – це протиріччя в законі.

Аподиктичність – це синтез, поєднання «необхідності» та «істини», як субстанціональних ознак знання.

Апологія істини – це такий вид аргументації, який формує переконання в істинності та обґрунтованості довільного положення.

Апорія – це несумісність реального стану речей з його аналізом у думці.

Аргумент – це думка, істинність якої уже встановлена раніше, і яка може бути використана для обґрунтування істинності довільного положення.

Аргумент до авторитету – це прагнення долучити до доведення тези чи її спростування думки видатних вчених, політиків, отців церкви які не завжди стосуються теми яка обговорюється.

Аргумент до сили – це некоректний прийом, коли опонент замість інтелектуальних засобів ведення суперечки посиляється на силу адміністративного, політичного, економічного аж до фізичного впливу.

Аргумент до жалю – це прийом, який ставить за мету викликати у опонента природне почуття жалю, щоб не доводити суперечку до переможного кінця.

Аргумент до марнослав'я – це залучення незаслужених похвал, перебільшених оцінок опоненту, щоб пом'якшити, приборкати його полемічний запал.

Аргумент до невігластва – це прийом, який передбачає застосування в суперечці положень, фактів, які опоненту завідомо невідомі або джерел, які є за межею його знань.

Аргументація – це вид інтелектуальної діяльності, завдяки якому формується переконання в обґрунтованості довільного положення, а також визначається його оцінка та теоретична і практична доцільність як для самого автора так і для співрозмовника чи аудиторії.

Відволікання уваги опонента – це прийом коли ставлять за мету провести тезу без критики.

Відношення – це ознака, яку є смисл приписувати двом і більше предметам: «Сократ сучасник Платона», «Сократ сучасник Декарта», «Київ знаходиться між Одесою і Житомиром» і т. д.

Виваженість в суперечці – це такий прийом суперечки, який вимагає стриманості, холонокровності, зовнішньої впевненості.

Визначення – логічна операція, що розкриває зміст поняття шляхом перелічування ознак, які до нього входять.

Відтягування відповіді – це прийом суперечки, який передбачає паузу для підготовки влучного, адекватного супротиву потужному аргументу опонента.

Відчуття – це така форма чуттєвого пізнання, яка виробляє інформацію про навколишній світ у вигляді окремих якостей: колір, звук, смак і т. п.

Володіння ініціативою – це такий прийом ведення суперечки коли кожна із сторін намагається нав'язати власний сценарій суперечки.

Висловлювання – це речення, смислом якого є судження, а значенням – такі логічні об'єкти, як істина або хиба.

Дебати – це вид дискусії, який виникає при захисті дисертації, обговоренні доповідей, виступів на з'їздах, конференціях, засіданнях.

Дедуктивний умовивід – це такий умовивід, в якому процес міркування спрямований від загального до одиничного, або часткового.

Демонстрація – це спосіб, форма зв'язку тези та аргументів.

Диверсія – це нелояльний прийом нераціональної суперечки, який спрямований на різку зміну предмету і спрямованості діалогу.

Дискусія – це такий вид суперечки який полягає у розгляді суперечливих поглядів, положень з метою досягнення взаємоприйнятого рішення на основі утвердження істини.

Диспутом – це такий вид дискусії, приводом для якої є наукові проблеми, питання державної ваги

Доведення – це логічна процедура встановлення істинності довільного положення на підставі інших положень, істинність яких встановлена раніше і не викликає сумніву.

Достовірність – це єдність істини та правильності.

Еристика – це вид аргументації, який формує переконання, перш за все, засобами логіки і надбаннями гуманітаристики.

Ефект неочікуваності – це такий прийом, який полягає в застосуванні прихованого аргументу, що здатний змінити хід і результат суперечки.

Закони – це положення, які відображають суттєві, необхідні та загальні зв'язки та відношення між предметами та явищами природи і соціуму.

Закон виключеного третього – із двох суперечних суджень про один предмет одне є неодмінно істинним, друге хибним, а третього бути не може. Формула закону: А або не-А.

Закон достатньої підстави – істинною потрібно вважати лише ту думку, істинність якої достатньо обґрунтована. Формула закону: якщо А, то В. Відомі два типові порушення закону достатньої підстави: «основна помилка» (error fundamentalis) і «не впливає» (non sequitur).

Закон суперечності – два суперечні судження не можуть одночасно істинними, хоча б одне з них неодмінно хибне. Формула закону: А не є не-А, хибно, що А і не-А одночасно істинні.

Закон тотожності – це будь-яка думка в межах одного міркування повинна залишатися тотожною собі. Формула закону: А ≡ А. Тут Р, передусім,

поняття і судження. Закон тотожності фіксує вимогу стабільності й визначеності думки. Типовими порушеннями закону тотожності є дві помилки: підміна поняття і підміна тези. Повна підміна тези зустрічається тоді, коли T1 і T2 відрізняються не тільки за кількістю, але й за змістом. Різновидом повної підміни тези є «аргумент до людини» (*argumentum ad hominem*). Типовим випадком повної підміни тези є «аргумент до милосердя» (*argumentum ad misericordiam*).

Затягування суперечки – це прийом, який передбачає використання часу суперечки на повтори, відступи, використання своїх невдалих реплік, приведення недоречних уточнень, перепитування і т. д.

Заперечення – це логічна дія, за допомогою якої істинне судження перетворюється на хибне, а хибне – на істинне.

Запитання – це думка, в якій зафіксована вимога або прохання поновити наявну інформацію з метою усунення або зменшення пізнавальної невизначеності.

Змістом поняття – це сукупність ознак, на підставі яких узагальнюються та виділяються у понятті предмети певного класу.

Зрив суперечки – це прийом, який повинен заставити опонента мовчки вийти із суперечки.

Емоційний стан оратора – це здатність оратора використати емоції для змістовного, яскравого, впевненого, привабливого, переконливого виголошення промови.

Ентимема – це скорочений силогізм, в якому пропущено висновок, або один із засновків. Можливі три види ентимеми: із пропущеним більшим засновком; із пропущеним меншим засновком; із пропущеним висновком.

Індуктивний умовивід – це такий умовивід, в якому процес міркування прямує від одиничного до загального.

Індукція — умовивід, через який думка наводиться на певне загальне правило або закон, що характеризує усі одиничні об'єкти досліджуваного класу.

Іронія – це прийом, в якому справжній смисл прихований або суперечить наявному смислу.

Ймовірність – це відношення сприятливих випадків до всіх можливих.

Класифікація – це систематизація предметів певного класу на підставі суттєвих ознак, що належать цим предметам, або на підставі домовленості, угоди, практичної доцільності.

Концентрація зусиль на основні аргументи опонента або на слабку ланку його аргументації – це прийом суперечки, який полягає в тому щоб знайти слабе місце в захисті опонента і саме на нього спрямувати самі ефективні засоби критики.

Критика – це вид аргументації, який формує переконання в хибності, або необґрунтованості довільного положення.

Критичне мислення – це усвідомлене відношення до процесу міркування, яке передбачає вміння будувати доведення, спростування, вміння

висувати гіпотези, проводити аналогії, нарешті, знаходити помилки у своїх і чужих міркуваннях.

Логіка – це наука про форми та закони правильного мислення.

Логіка висловлювань – формалізована система, в якій висновки будуються на підставі врахування логічних зв'язків між окремими висловлюваннями – мовним вираженням суджень.

Логічне обґрунтування знання – це перенесення засобами логіки з обґрунтовуючого на обґрунтовуване таких його характеристик як «достовірність», «аподиктичність», «ймовірність», «правдоподібність» т. д.

Логічний квадрат – це графічне зображення взаємних відношень між простими судженнями. Ця схема створена візантійським філософом Михайлом Псьолом у IX ст.

Логічний метод – це усвідомлення змістовного зв'язку між складовими частинами промови.

Логічний наголос – це виявлення основного змісту судження шляхом уточнення зв'язку між предметом думки в судженні та рештою елементів судження.

Логічні помилки — це порушення апробованих форм мислення, тих його законів і правил, котрі у випадку істинних засновків дозволяють доходити істинних висновків.

Логічні форми – це види мисленневих структур, незалежні від конкретного змісту думки. Вони – своєрідний будівельний матеріал, із якого будують конкретні міркування.

Меморія – це розділ «риторики» де досліджуються методи запам'ятовування оратором промови.

Механічний метод – це багаторазове повторення інформації на пам'ять.

Мислення – це активний процес діяльності людського мозку.

Мнемотехнічний метод – це пов'язування матеріалу промови з певною системою образів.

Мова – це безпосередня реальність думки. Навіть тоді, коли ми не розмовляємо, не записуємо наші думки, ми все одно втілюємо їх у слова, речення, сукупність речень.

Мовлення оратора – це комплекс дій і засобів як вербальних так і невербальних, що забезпечують звучання промови.

Наукова індукція – різновид неповної індукції, в якому узагальнення про наявність у предметів класу деякої ознаки підсилюється за рахунок виявлення причини цієї ознаки.

Непряма аргументація – це обґрунтування, в якому істинність, або великий рівень правдоподібності тези обґрунтовують шляхом установлення хибності, або низького рівня правдоподібності антитези.

Нераціональна суперечка – це суперечка, в ході якої не дотримуються правил та законів логіки і залучають нелояльні прийоми та аргументи.

Непряме доведення – це є вимушений шлях, але разом з тим він є надзвичайно цікавим. Оскільки по своїй суті він є евристичним і не дає

закостеніти, догматизуватися творчим спонукам людини в теоретичній і практичній діяльності.

Образ оратора – це сукупність ознак, які характеризують зовнішність оратора, його одяг, його статуру, його вміння тримати себе перед аудиторією, його культуру поведінки.

Опосередкованість – це така риса абстрактного мислення, яка фіксує, відображає відносну незалежність, самостійність знання від суб'єкта пізнання.

Парадокс – це думка, яка не співпадає із звичайною, загальноприйнятною точкою зору.

Переконання – це володіння знанням, яке для людини є стратегією, конкретним планом теоретичної й практичної діяльності.

Перетворення – це такий безпосередній умовивід, в якому отримують висновок де суб'єктом є суб'єкт засновку, а предикатом – поняття, що суперечить предикатові засновку.

Підсумкове слово в суперечці – це прийом, який демонструє толерантність учасників суперечки.

Полеміка (від грец. *polemicos* – ворожий, войовничий) – це вид суперечки, який полягає у відстоюванні свого погляду.

Поняття – це форма мислення, яка відображає предмети та явища у вигляді сукупності суттєвих ознак.

Популярна індукція – це різновид неповної індукції, що здійснюється шляхом перелічування без суперечної ознаки

Поспішне узагальнення – це такий прийом ведення суперечки, коли на підставі декількох фактів – стверджують – істинність загального положення.

Пояснення – це вид обґрунтування який надає обґрунтованому таку характеристику як «аподиктичність».

Предикат – це та частина судження, яка відображає, фіксує те, що висловлюється, приписується предметам, які представляють суб'єкти в судженні.

Правдоподібне міркування – це міркування, в якому між засновками та висновками не існує відношення логічного слідування, але наявне відношення підтвердження.

Примушування опонента нести основний тягар доведення – це прийом суперечки, який полягає в тому щоб заставити опонента обґрунтувати власну тезу, як виключення із загальновизнаного положення.

Проста суперечка – це суперечка, в якій приймають участь дві особи.

Причина – це явище, здатне породити, обумовити друге явище (наслідок).

Простий категоричний силізм – це такий опосередкований дедуктивний умовивід, у висновку якого відображається зв'язок двох крайніх термінів (S і P) на підставі їх відношення до середнього терміну (M).

Протиставлення предикату – це такий безпосередній умовивід, завдяки якому отримують висновок, де суб'єктом, є поняття, що суперечить предикату засновку, а предикатом є суб'єкт засновку.

Пряма аргументація – це обґрунтування безпосередньо спрямоване від аргументів до тези.

Раціональна суперечка – це суперечка, яка відповідає правилам та законам логіки і, в ході якої застосовуються лояльні прийоми і аргументи.

Риторика – це вид аргументації, який формує переконання засобами мовленнєвого впливу на основі правил та законів логіки.

Риторичний вигук – це прийом-провокація, який має на меті долучити слухачів до емоційних переживань викликаних промовою.

Сарказм – це насмішка, яка межує із приниженням, глузуванням.

Свідомість – це процес ідеального відображення дійсності. Свідомість включає в себе мислення, знання, пам'ять, інтуїцію, емоції, волю, тому кожна людина має своє бачення світу, властиву лише їй свідомість.

Складна суперечка – це такий вид суперечки, у якій з обох сторін беруть участь більше двох осіб.

Сприйняття – це така форма чуттєвого пізнання яка продукує інформацію про навколишній світ у вигляді цілісного образу.

Спростування – це логічна процедура встановлення хибності тези доведення, або неспроможності доведення в цілому

Софізм – це міркування, яке містить сховану логічну помилку.

Судження – це форма мислення, яка відображає зв'язок між предметом думки та його ознакою.

Суперечка – це вид аргументації, який відображає не сумісність точок зору і прагнення її подолати.

Теза – це думка або положення, істинність якого потрібно довести.

Телеологічне або інтенціональне пояснення – це не просто пояснення розумності дій особистостей, соціальних груп, прошарків і т. д.; це пояснення яке повинно розкрити мету, інтенцію індивіда, що здійснює конкретні вчинки.

Творче мислення — це мислення, результатом якого є відкриття принципово нового або вдосконалення рішення тієї чи іншої задачі.

Узагальнення – це така риса абстрактного мислення, яка виділяє та об'єднує суттєві ознаки, що представляють природу предметів та явищ.

Умовивід – це форма мислення, завдяки якій із одного або кількох суджень отримують нове судження.

Уявлення – це така форма чуттєвого пізнання яка формує інформацію про навколишній світ у вигляді наочних образів.

Формат аргументації – це припис регламентних вимог, в межах яких здійснюється суперечка і промова.

Хибна аналогія – це логічна помилка, яка використовується у суперечці, коли для захисту своєї точки зору використовується аналогія, щодо предметів у яких практично відсутні спільні ознаки.

ЛІТЕРАТУРА

- Бандурка О.М., Тягло О.В. Юридична логіка: підручник. 2-е вид., переробл. і доповн. Харків: Золота миля, 2017. 215 с.
- Войтенко Д.О. Логічне знання для вирішення ТЗНПК: навч. посіб. для студентів, що готуються до вступ. випробувань за технологією ЗНО для вступу на другий (магістер.) рівень / О. Д. Войтенко, С. В. Качурова, О. П. Невельська-Гордєєва; за ред. О. П. Невельської-Гордєєвої. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2020. 202 с.
- Грекул-Ковалик Т.А., Донченко О.П. Юридична логіка : навч. посібник. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 240 с.
- Доній Н. Є. Основи критичного мислення та праворозуміння у судовій практиці : навч. посіб. Акад. Держ. пенітенціар. служби. Чернігів : Академія ДПтС, 2021. 431 с.
- Донченко О. Логічне та критичне мислення як умови когнітивного виживання під час війни. Евристично-правовий потенціал філософсько-освітніх ідей представників Львівсько-Варшавської школи (1895–1939 рр.) та Віденського гуртка (1922 р.): збірник наукових праць за матеріалами I Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 27 жовтня 2022 року). Львів: БОНА, 2022. С. 34–36.
- Жеребкін В.Є. Логіка: підручник. 9-те вид. Київ: ТВО «Знання», КОО, 2006.
- Канеман Д. Мислення швидке й повільне. Київ: Наш формат, 2017. 480 с.
- Козаченко Н. Логіка: теорія, практика і самостійна робота: навч. посіб. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. 119 с.
- Козаченко Н.П. Критичне мислення: граничні підходи та оптимальні шляхи. Актуальні проблеми духовності. Вип. 18. Кривий Ріг, 2017.
- Конверський А.Є. Критичне мислення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 370 с
- Конверський А.Є. Логіка: підручник для студентів юридичних факультетів. 8-е видання. Київ: Центр учбової літератури, 2021.
- Кравчук, Л. В. Логіка та критичне мислення : посібник. Тернопіль : ТНМУ; Укрмедкнига, 2023. 148 с.
- Партико З. В. Логіка (теоретичні основи та прикладне застосування в масмедіа) : підручник. Київ : Ліра-К, 2018. 331 с.
- Тягло О. В. Критичне мислення: Навчальний посібник. Харків: Вид. група «Основа»: «Триада +», 2008.
- Хоменко І. В. Еристика: Підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 280 с.
- Хоменко І. Логіка. Теорія та практика. Київ: ЦУЛ, 2019. 400 с.
- Щербина О.Ю. Логіка та юридична аргументація: МОН. / О.Ю. Щербина. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2013. 303 с.
- Юркевич О. М. Логіка : посіб. для підгот. до іспиту. 2-ге вид., випр. Харків : Право, 2018. 130 с.

Юркевич О.М., Павленко Ж. О. Підготовка до складання ТЗНПК у завданнях та рішеннях: логічний підхід. Харків : Контраст, 2022. 236 с.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Навчальне видання

ПЛАХТІЙ Маріанна Петрівна,
*кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри політології
та філософії Кам'янець-Подільського національного університету імені
Івана Огієнка*

СУЛЯТИЦЬКА Тетяна Василівна,
*кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри політології
та філософії Кам'янець-Подільського національного університету імені
Івана Огієнка*

Критичне мислення: навчально-методичний посібник

Обл.-вид. арк. 3,01

Комп'ютерно-інформаційна лабораторія історичного факультету
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка,
32301, м. Кам'янець-Подільський, вул. Татарська, 14